

Székely István

Választottunk...

Az 1990-es és 1992-es parlamenti,
valamint az 1992-es önkormányzati választások
megyei eredményeinek értékelése*

Toró T. Tibornak a Magyar Kisebbség 1995/2-es számában megjelent írása – „Eredeti” demokrácia vagy „liberalizált” diktatúra – pontos körképet nyújt az 1989 után kialakult politikai rendszer sajátosságairól, külön fejezetet szentelve az átmenet foratókönyveire; a politikai elit és az általa képviselt politikai kultúra jellemzőire; valamint a létrejött intézményrendszer szervezeti-szerkezeti összefüggéseire.

Magam részéről a kialakult politikai rendszer sajátosságait egy új szempontból szeretném megvizsgálni – a jelzett időszak (1989–1995) parlamenti és önkormányzati választásainak eredménye szempontjából. A választásokat egy olyan „gyorsfényképnek” tekintem, amely az adott időpontban pontos – számszerűsíthető – információt nyújt a politikai paletta színezetéről; a pártok támogatottságáról, annak változásáról.

Tanulmányom – tárgyának hatalmas adatmennyiségéből kiindulva – kényszerű önkorlátozások sorozata. Csupán egy-egy összefüggés, egy hipotézis felvázolására vállalkoztam, a vizsgált szempontok mindegyike külön tanulmány tárgyát képezhetné. Terjedelmi szempontokat szem előtt tartva csak a megyei adatokat dolgoztam fel. Ez különösen az önkormányzati választások esetében jelent komoly korlátozást, ahol a megyei adatok csupán tendenciákat jeleznek – a pontosabb elemzés érdekében megkerülhetetlen a településszintű adatok vizsgálata.

Tanulmányom gerincét egy grafikonokból és térképekből álló sorozat jelenti, ezeken keresztül próbálom bemutatni a választások alkalmával rögzített képet. Úgy gondolom, hogy egy-egy ábra olykor szemléletesebben, lényegretörőbben mutatja be a környező valóság mérhető részét, mint a csupasz számsorok. Különösen nagy hangsúlyt fektettem a „választási földrajzra”, a megyei adatok összefüggéseinek kimutatá-

---

* A tanulmány a *Magyar Kisebbség* c. folyóirat 1996. évi 1–2. számában jelent meg. (Eredeti oldalszámok: 15–70.)

FIGYELEM! Az elektronikus szöveg idézésekor kérjük tartsa szem előtt, hogy az oldalszámok nem egyeznek meg a nyomtatásban megjelent írás eredeti oldalszámaival.

sára. Az ábrákat – hozzá fűzött megjegyzéseimmel – egy-egy kérdéskör szerint csoportosította.

Terjedelmi okok következtében csupán a pártok kormány/ellenzék csoportosítása esetében vállalkoztam a leadott szavazatok számának vizsgálatára, egy-egy párt támogatottságának alakulása nem képezi a tanulmány tárgyát. Kivételt tesztek az RMDSZ esetében, ahol mélyebb összefüggéseket is megpróbálok kimutatni.

Az önkormányzati választások esetében csupán négy párt által megszervezett mandátumok megyék szerinti arányának bemutatására vállalkoztam, a vizsgálatba bevont adatok természetüknél fogva nem alkalmasak egy pontosabb kép felvázolására.

Mivel az utolsó választások óta eltelt lassan négy év, és az idén új választások elé nézünk, mellékletként közlöm a Soros Alapítvány által kezdeményezett „A közvélemény barométere” (Barometrul de opinie publică) elnevezést viselő felmérésorozat pártok támogatottságára vonatkozó adatsorát.

1. Az 1990-es parlamenti választások

Az 1989 decemberi változások új szakaszt nyitnak Románia történetében. A Román Szocialista Köztársaság elnökét, Nicolae Ceaușescu letartoztatják, elítélik, majd december 25-én kivégzik. A régi struktúra összes politikai és állami szervezetét megszüntetik. Megalakul a Nemzeti Megmentési Front (Frontul Salvării Naționale), az ország irányítását ennek Ideiglenes Tanácsa (Consiliul Provizoriu) veszi át. December 26-án a Nemzeti Megmentési Front Tanácsa Elnökévé (Președintele al Consiliului Frontului Salvării Naționale) Ion Iliescu választja, aki Petre Roman nevezte ki az Ideiglenes Kormány (Guvernul Provizoriu) élére.

1990. február 1-én megalakul a Nemzeti Egység Ideiglenes Tanácsa (Consiliul Provizoriu al Unității Naționale), amelynek felét a Nemzeti Megmentési Front, felét az újonnan létrejött pártok delegálják. A Tanács kiegészül a nemzeti kisebbségek képviselőivel. Irányítását ennek Végrehajtó Bizottsága (Birou Executiv) látja el, amelynek elnöke Ion Iliescu. A Tanács egyidejűleg törvényhozó testületként működik, legfontosabb feladata a választási törvény kidolgozása és elfogadása. Ennek alapján az 1990. május 20-án – a második világháború utáni első szabad választáson – megválasztják az ország parlamentjét és köztársasági elnökét.

A parlament kétkamarás, a képviselőház és a szenátust egyaránt közvetlen választásokon választják. A képviselőház 387 képviselőből, a szenátus 119 szenátorból áll. A választási rendszer arányos, a listaállítás területi és kötött a mandátumok területi elosztásával. Az elnökválasztás ugyanakkor abszolút többségi, kétfordulós szavazással törté-

nik. Független jelöltek indulhattak pártlistán. A képviselőház esetében a töredékszavazatok számára országos kompenzációs kosarat alakítottak ki, a mandátumok utólagos területi visszaosztásával. Explicit küszöb az 1990-es választásokon nem volt, az implicit küszöbhatár a képviselőház esetében 0,21%, míg a szenátusnál 0,26% volt. A képviselőház kiegészült azon nemzeti kisebbségek szervezeteinek képviselőivel, amelyek nem érték el az egy mandátum megszerzéséhez szükséges szavazatszámot.

A parlamenti választásokon való részvétel igen magasnak mondható – 86%, az érvénytelen szavazatok aránya a képviselőház megválasztásakor 7,5%, a szenátus esetében 5,8% volt. A választásokon a képviselőház esetében 18 párt (köztük a magyar és a német kisebbség szervezete) szerez mandátumot, amely kiegészül további 9 nemzeti kisebbség szervezetének képviselőivel. (1. ábra) A szenátusba 7 párt és egy független jelölt szerez mandátumot. (2. ábra) A mandátumok döntő többségét – az új alkotmány kidolgozásához szükséges kétharmadot – a párttal alakult Hazafias Megmentési Front szerzi meg. Választási sikerének titka elsősorban az államigazgatási hálózat és a tömegkommunikáció fölötti uralom, valamint az a tény, hogy a választásokig az általa uralt Nemzeti Egység Ideiglenes Tanácsa egyidejűleg tölti be a törvényhozás és a végrehajtás szerepét, látja el a települési önkormányzatok feladat körét.

A parlamenti választások egy kialakulóban levő pártrendszert rögzítenek, amely a pártok számát tekintve sokpártrendszer; azonban az átmenetet levezénylő párttal szembeni egyenlőtlen esélyek, valamint az idő rövidsége a hatalom birtoklása szempontjából egy hegemonisztikus rendszert eredményezett.

2. Az 1992-es parlamenti választások

Az 1992-es választások következtében gyökeresen megváltozik a parlament összetétele. A kormánypártban bekövetkezett szakadás, a demokratikus ellenzék összefogása, a szélsőséges pártok térnyerése mind-mind olyan tényező, ami a politikai mező széthúzódását eredményezi.

Új választási törvényt fogadnak el (68 és 69/1992). Változik a parlamenti mandátumok száma (515-ről 471-re), ami a képviselőház esetében csökkenést (396 – 328), a szenátus esetében egy kisebb növekedést jelent (119 – 143). A képviselőház esetében ehhez hozzáadódik a nemzeti kisebbségek képviselőinek változó száma. Bevezetik az országos kompenzációs kosarat a szenátus esetében is. Megtiltják a független jelöltek pártlistán való indulását. A pártrendszer stabilizálása érdekében bevezetik az explicit választási küszöböt, ami 3%. Küszöböt vezetnek be a nemzeti kisebbségek esetében is – el kell érniük az egy

képviselő megválasztásához országos szinten leadott érvényes szavazatok középarányos számának legalább 5%-át.

A választásokat szeptember 27-én tartják, a részvételi 76%-os, ami 10%-kal kevesebb, mint az 1990-es választások alkalmával. Nagyon magas az érvénytelen szavazatok aránya: 12,7% a képviselőház, és 9,2% a szenátus esetében.

A választási küszöböt a képviselőház esetében 7 párt lépte át, ami kiegészült 13 nemzeti kisebbség szervezeteinek képviselőivel. (3. ábra) A kormánypárt Ion Iliescut támogató szárnya (FDSN) a parlamenti mandátumok egyharmadát, az ellenzéki alternatíva (a Demokratikus Konvenció és az RMDSZ) a mandátumok további egyharmadát szerezte meg. A fennmaradó helyeken a kommunista utódpartban (FSN) maradt technokrata elit, a nacionalista, de programját tekintve nem rendszerellenes PUNR; a kialakuló rendszer kétoldali ellenzékét képező PRM és PSM, valamint a nemzeti kisebbségek képviselői osztoznak.

A szenátus esetében a különbség annyi, hogy átlépi a választási küszöböt a kommunista utódpart falusi szavazatok megszerzéséért létrehozott partja, a PDAR. (4. ábra)

A Demokratikus Konvencióban részt vevő pártok és az általuk megszerzett parlamenti mandátumok száma a következő: PNT-CD 42 képviselőházi és 21 szenátusi mandátum, PAC 13 – 7, PNL-AT 11 – 1, PSDR 10 – 1, PER 4 – 0, és PNL-CD 2 – 4.

A FDSN kisebbségi kormányt alakít a PUNR, a PRM és a PSM – valamint a PDAR – támogatásával.

A parlamenti választások – az elnökválasztáshoz és az önkormányzati választáshoz hasonlóan – korrekciós mechanizmus szerepét töltik be, ami időszakonként kivetíti – és négy évre rögzíti – a politikai rendszerben végbemenő változásokat. Milyen helyzetképet kapunk az 1992-es parlamenti választások esetében a pártrendszer típusáról? Mint említettem, az 1990-es kiindulási helyzet a hegemonisztikus hatalomgyakorláson alapuló mérsékelt sokpártrendszer. Az 1990-es választás pluralista-versengő polarizált sokpártrendszert rögzít. Ami a hatalom birtoklásának módját illeti: nyílt és szabályozott verseny folyik a hataloméért, a kormányzati hatalomban a váltás lehetősége reális. A pártrendszer további összetevői megegyeznek a polarizált sokpártrendszer jellegzetességeivel. A választási küszöb ellenére 7, illetve 8 párt szerzett parlamenti mandátumot. Teret nyernek a rendszerellenes pártok, amelyek mindkét oldalról megkérdőjelezzik a társadalmi berendezkedést. A politika ideologizált, a pártok közötti politikai és ideológiai távolság nagy, ennek következtében a pártok közötti politikai konszenzus foka alacsony; a Demokratikus Konvenciót leszámítva nincs kormányképes ellenzék, a túllícitálási spirál következtében a pártrendszerben centrifugális erők hatnak.

3. 1990, 1992 – elnökválasztás

A volt kommunista tábor országainak mindegyike a hatalomváltás után választ kellett hogy adjon egy igen fontos kérdésre: a többpárti demokrácia keretein belül milyen kormányzati rendszert választ. A politikatörténet ebben a kérdésben két tradíciót ismer – az autoriter, az állam és a végrehajtó hatalom folyamatos erősítését célul tűző „bonapartista” tradíciót; a másik a „republikánus” tradíció, amely a népszuverenitás elvét – ennek intézményeit – helyezi a középpontba, a parlamentnek alárendeli a végrehajtó hatalmat. Az első tradíció az elnöki-félelnöki rendszer kialakulását generálja; a második a „rajnai modell”, az erős miniszterelnöki rendszer irányába mutat. Mindkét kormányzati típusnak vannak előnyei: az elnöki rendszer nagyobb mértékben biztosítja a politikai rendszer stabilitását; a miniszterelnöki jobban leképezi a választópolgárok akaratát, és – ami a mi esetünkben kiemelt fontosságot képez – megnehezíti az ázsiai politikai kultúrán alapuló centralizált, paternalista rendszerhez való visszatérést.

Romániai esetében – a tradíciók, a politikai kultúra, és a változást irányító hatalmi elit érdekeinek egybeesésével – a félelnöki (francia típusú) rendszerre esett a választás, amely megőrzi a parlamentáris kormányzati formát, de a köztársasági elnök számára többletjogosítványokat biztosít.

Figyelembe véve a kormányzati rendszer sajátosságát, továbbá azt a tényt, hogy a kiforratlan pártstruktúra és az intézmények gyengesége következtében a politikai életben nagyon nagy a személyiségek szerepe, az elnökválasztásnak kiemelt tétje van.

Az 1990-es elnökválasztáson – amelyet a parlamenti választásokkal egyidejűleg tartottak – három elnökjelölt indult: Ion Iliescu a Nemzeti Megmentési Front jelöltjeként, Radu Câmpeanu a Nemzeti Liberális Párt, és Ion Rațiu a Keresztény Demokrata Nemzeti Parasztpárt jelöltjeként.

Ion Iliescu megszerezte az érvényes szavazatok 85,1%-át, Radu Câmpeanu 10,6%-ot, Ion Rațiu pedig 4,3%-ot kapott. A választásokon való részvétel 86%-os volt, az érvénytelen szavazatok aránya az összszavazatok 3%-át tette ki.

Érdekes megvizsgálni az ellenzéki elnökjelöltekre – Radu Câmpeanura és Ion Rațiuira – leadott szavazatok megyék szerinti bontását. (5. ábra) Megállapíthatjuk, hogy az ellenzéki jelöltekre elsősorban az erdélyi megyékben szavaztak – Radu Câmpeanura főleg a magyar választópolgárok szavaztak, Ion Rațiu a legtöbb szavazatot Bánságban, Dél-Erdélyben és a Kőrösök vidékén kapta. Számszerűen: Radu Câmpeanu Hargita megyében az érvényes szavazatok 76,5%-át kapta; Kovászna esetében 65,9%, Maros 36,7%, Bihar 26,4% a szavazatainak aránya. Érdekes, hogy Szatmár megyében – annak ellenére, hogy az

RMDSZ országos támogatását élvezte – a szavazatainak aránya nem éri el az RMDSZ-listára leadott szavazatok 60%-át sem. A Ion Rațiuira leadott szavazatok aránya: Temes megye esetében 7,6%, Szeben 6,6%, Brassó 6,3%, Kolozs 6,2%, Arad 6,2%, Szatmár 5,8%, Bihar esetében 5,1%. Együttesen Hargita megyében a szavazatok 80,4%-át szerzik meg, Kovászna megyében 67,8%-ot, Maros 39,6%-ot, Temes 29,8%-ot, Arad 22,0%-ot. Erdélyen kívül Bukarest esetében a két elnökjelöltre leadott szavazatok aránya meghaladja a 20, Prahova és Konstanca esetében a 10%-ot. Az ellenzéki jelöltekre legnagyobb arányban szavazó megyék az ország gazdasági szempontból legfejlettebb, legjobban polgárosodott megyéi; az 1989-es hatalomváltás ezekben a megyékben torkollott véres összetűzésekbe. Feltételezem, hogy a szavazókörzeti adatok birtokában megállapíthatnánk, hogy az ellenzéki pártok jelölteire – a magyar nemzetiségű választópolgárokat leszámítva – döntő többségében a városok, ezen belül a nagyvárosok polgárai szavaztak.

Ion Iliescu az Erdélyen kívüli területeken szavaztak – támogatottságának aránya hét megyében – Botoșani, Buzău, Neamț, Vaslui, Călărași, Ialomița és Olt esetében – meghaladja a 95%-ot.

Az 1992-es elnökválasztáson – a Hazafias Megmentési Front fokozatos eróziója következtében – szétnyílt a politikai mező, és a kialakult politikai berendezkedés demokratikus ellenzéke a Demokratikus Konvenció keretében a siker reményével állíthatott közös jelöltet. A szeptember 27-én megtartott elnökválasztás első fordulóján hat elnökjelölt indult: Ion Iliescu, a Nemzeti Demokrata Megmentési Front jelöltjeként; Emil Constantinescu a Romániai Demokratikus Konvenció; Gheorghe Funar a Román Nemzeti Egységpárt; Caius Traian Dragomir a Nemzeti Megmentési Front; és Ioan Mânzatu a Republikánus Párt színeiben, valamint Mircea Druc független jelölt. A részvételi arány 76,2% volt, az érvénytelen szavazatok aránya 4,6%. Az első fordulóban Ion Iliescu a szavazatok 47,3%-át, Emil Constantinescu 31,2%-át, Gheorghe Funar pedig 11,8%-át kapta. A többi elnökjelölt az érvényes szavazatok – külön-külön – kevesebb mint 5%-át kapták.

A második forduló október 11-én az első két jelölt megmérettetését hozta, a részvételi arány igen magas, 73,2% volt, az érvénytelen szavazatok aránya 0,9%. Ion Iliescu az érvényes szavazatok 61,4%-át, Emil Constantinescu 38,6%-át szerezte meg. Sajnos az elnökválasztás eredményének megyék szerinti bontása nem áll rendelkezésemre, azonban az ellenzéki elnökjelöltre leadott szavazatok döntő többségükben értelemszerűen egybeesnek az 1992-es parlamenti választásokon az ellenzéki pártokra leadott szavazatok megyék szerinti bontásával.

Az elnökválasztás közeledtével a potenciális elnökjelöltek esélyeiről: Ion Iliescu 37%, Emil Constantinescu 19%, Adrian Năstase 4%,

Petre Roman 4%, Gheorghe Funar 2%. (Forrás: CURS, 1995. december.)

Az elnökválasztás időpontjának közeledtével ismételten fel-felmerül a magyar nyelvű sajtóban a kérdés: indítson-e az RMDSZ elnökjelöltet? Az előnyök egyértelműek. Az elnökválasztást a parlamenti választással egyidejűleg tartják, és mivel a politikai élet elsősorban személyiségek – nem pártok és programok – harca, az általános választási kampány gerincét képezheti egy-egy jól mediatizálható elnökjelölt középpontba állítása. A romániai politikai életben egy-egy pártot annak vezetőivel, a választási kampányban annak elnökjelöltjével azonosítanak. Ennek ellenére úgy gondolom, hiba lenne elnökjelöltet állítani. Az RMDSZ-re leadott szavazat etnikai szavazat, ezt egyik napról a másikra nem lehet pozitív előjellel feloldani. Bármilyen sikeres lehet egy magyar elnökjelölt, az RMDSZ-re nem fognak értékelhető számban nem magyarok szavazni. Ugyanakkor rontaná az ellenzéki elnökjelölt nyerési esélyeit. Egy többszörösen osztott, átideologizált politikai mezőben, amelynek egyik alapeleme a nemzeti kizárólagosság, az etnikai törésvonal megjelenése az elnökjelöltek szintjén a szélsőséges pártoknak kedvezne, megteremtve ugyanakkor azt a bipolaritást, amely Ion Iliescunak centrumpozíciót biztosítana. Programját tekintve az RMDSZ nem tud az egész ország számára alternatívát nyújtani. Szándéknyilatkozat-szintű alapelveken kívül a tényleges programponatok csak a magyarok számára nyújtanak valamelyes – nagyon távoli – jövőképet. Nem hiszem, hogy ezzel a programmal ki lehet állni elnökjelöltként egy ország nyilvánossága elé. Az elnökjelölt-állítás mellett említik azt a szempontot, hogy a nyilvánosság reflektorfényében meg tudjuk győzni a közvéleményt igazunkról. Szerintem a választási kampány rövid ideje nem igaz/hamis megközelítésű vitákról, hanem szavazatszerzésről szól. Az igazságok hirdetésére az esetek többségében rendelkezésre áll négyévenként három év...

4. 1990, 1992 – az ellenzéki pártok térnyerése

Az ellenzéki pártok Románia esetében nem csupán a polgári társadalmak szokásos kormányzati alternatíváját jelentik. Esetleges győzelmük az akadozó, felemás reformok országában végleges szakítást jelentene a posztkommunista struktúrával. Érdeemes megvizsgálni választási eredményeiket.

Az 1990-es választások időpontjában öt párt számított ellenzéki-nek: az RMDSZ, a Nemzeti Liberális Párt (PNL), a Romániai Környezetvédő Mozgalom (MER), a Kereszténydemokrata Nemzeti Párt (PNT-CD), és a Romániai Szociáldemokrata Párt (Partidul Social Democrat Român). Az ellenzéki pártok a képviselőház esetében az érvényes szavazatok 19,3%-át szerezték meg, ami a mandátumok

21,2%-ára volt elegendő. A szenátus esetében az érvényes szavazatok 19,7%-át, ami a mandátumok 20,1%-ának felel meg. Az ellenzéki pártok együttes szavazatainak megyék szerinti arányát elemezve megállapíthatjuk, hogy azok döntő többsége az erdélyi megyékből – és Bukarest városából – származik, a magyar szavazatokat leszámítva azokból, amelyekben az 1989-es változás erőszak alkalmazásába torkollott. (6. és 7. ábra) Ezek a megyék az ország legfejlettebb, legjobban polgárosodott megyéi. Lássuk az adatokat: az ellenzéki pártok szavazatainak együttes aránya Hargita megyében a képviselőház megválasztásánál 86,9%, a szenátus esetében 87,3%. Kovászna megyében az arány 80,4, illetve 79,4%, Szatmár esetében 46,8 – 48,5%, Bihar megyében 39,3 – 40,1%, Temes esetében 34,7 – 38,2%, Arad megyében 28,7 – 30,6%. A leggyengébb eredményeket Moldvában és Munténiában érik el: Botoșani megyében az arány 5,8%, illetve 5,2%, Vaslui esetében 6,0 – 5,7%; Bacău 6,6 – 6,5%, Călărași 6,6 – 6,6%, Olt esetében pedig 6,8 – 6,4% az arány. Az ellenzéki pártok támogatottsága a román társadalmon belül nem ilyen nagy mértékben eltérő, az RMDSZ-re adott szavazatok – lévén etnikai szavazat – torzítják az összképet. A tendencia azonban az RMDSZ-szavazatok nélkül is egyértelmű.

Nem tartozik szorosan a tárgyhoz, de érdemes megnézni az 1991. december 8-ra kiírt, az alkotmány elfogadását vagy elutasítását célzó népszavazás eredményét. A kormánypárt kétharmados parlamenti többségét felhasználva egy olyan alkotmányt dolgozott ki, amely nem szavatolja a jogállam megteremtését, a posztkommunista struktúra felszámolását. A parlamentben képviselt ellenzéki pártok ellenálltak ennek a törekvésnek, melynek következtében az alkotmány elfogadása vagy elutasítása elsőrendű politikai kérdéssé lépett elő. A népszavazás eredményéből kitűnik, hogy a „nem” szavazatok arányának megyék szerinti bontása nagy vonalakban megegyezik a parlamenti választásokon az ellenzéki pártokra leadott szavazatok arányával. (8. ábra)

Az 1992-es parlamenti választások időpontjában ellenzéki pártnak a Demokratikus Konvencióba tömörülő pártok, valamint az RMDSZ (a Konvenció tagja, de a választásokon külön indul) számít. A Demokratikus Konvencióba tömörült pártok a választás ideje alatt a következők: Keresztény Demokrata Nemzeti Parasztpárt (PNȚ-CD), a Polgári Szövetség Pártja (PC), a Liberális Párt '93 (PL '93), a Román Környezetvédő Párt (PER), és a Romániai Szociáldemokrata Párt. Egyes források a Nemzeti Megmentési Front technokratáit is az ellenzékhez sorolják, én azonban úgy gondolom, hogy az általuk vallott nézetek különböznek – ha nem is nagymértékben – a Demokratikus Konvencióba tömörült pártok értékhierarchiájától.

Az ellenzéki pártok a képviselőház megválasztása esetében az érvényes szavazatok 27,4%-át szerzik meg, ami a mandátumok 31,9%-át eredményezi. Ez a szavazatok esetében 8,1%, a mandátumok esetében

10,7%-os növekedést jelent az 1990-es választásokhoz képest. (A szavazatok és a mandátumok növekedésének eltérő aránya a 3%-os választási küszöb bevezetéséből ered.) A szenátus esetében az ellenzéki pártok a szavazatok 27,7%-át, a mandátumok 32,1%-át szerzik meg, ami 8,0, illetve 12,0% növekedést jelent. Az ellenzéki pártokra leadott szavazatok arányának területi bontása megegyezik az 1990-es tendenciával, azzal a különbséggel, hogy azok egyértelmű növekedése figyelhető meg.

Ami érdekesebb, az az ellenzéki pártok 1990-hez viszonyított térnyerésének megyék szerinti eltérő aránya. (9. és 10. ábra) Az ellenzéki pártok szavazatarányának legnagyobb növekedése – az 1990-es magas kiindulási arány ellenére – Erdélyben figyelhető meg, azonban ezen belül az eltérések nagyon nagyok. Legnagyobb növekedés a Bánságban figyelhető meg. Temes megyében a szavazatarány növekedése 27% a képviselőház és 19% a szenátus esetében, Krassó-Szörény megyében a növekedés 23, illetve 22%, Arad esetében 21 és 18%. A 20%-os növekedési arányt ezen kívül Szeben megye (20 – 22%) és Bukarest (20 – 16%) érte el. (Hogy ezek mennyire kirívó esetek, azt bizonyítja az a tény, hogy a 16 – 20%-os növekedési sávban egyetlen megye, Konstanca 19 – 15% található.) Erdélyben vannak ugyanakkor a legkisebb növekedésű szavazatarányt felmutató megyék is: Hargita megye esetében 4, illetve 2%, Maros megyében a növekedés 5 és 3%, Kovászna esetében 4 – 4%. Hargita és Kovászna megyében az alacsony növekedés egyrészt érthető – az ellenzéki szavazótábor magába foglalja a potenciális választópolgárok döntő hányadát, megközelítve a 90, illetve meghaladva a 80%-ot; azonban mindkét megyében a Románok Nemzeti Egységpártjára (PUNR) leadott szavazatok megközeleltik – ha nem is érik el – az Demokratikus Konvenció szavazatainak számát. Maros – és részben az alacsony növekedést felmutató Kolozs (12 – 9%) – megye esetében a helyzet egyértelmű: a szavazótáborok erős pártkötődéssel rendelkeznek, a román társadalmon belüli két nagy tömböt (ellenzék – PUNR) csak egy harmadik párt (esetleg a PDSR) tudja fellazítani, az átszavazás valószínűsége kicsi. Ebben a két megyében a PUNR nagyon erős szavazóbázissal rendelkezik. Az ellenzéki szavazatarány országos átlagnak megfelelő növekedése mutatható ki azokban a megyékben, amelyekben a magyarok száma jelentős: Szatmár (12 – 11%), Bihar (11 – 10%), és Szilágy (10 – 9%) megyék esetében. Ez a szavazatarány-növekedés azonban Erdély esetében – figyelembe véve a társadalmi-gazdasági viszonyokat, a polgárosodás relatív magas fokát – elmarad a lehetőségektől. Úgy tűnik, hogy az ellenzéki pártok térnyerésének akadálya az etnikai törésvonal meglétében rejlik.

Havasalföldön és Moldvában is megindult egy differenciálódás – az 1990-es eredményekhez viszonyítva az ellenzéki pártok szavazat-

aránya az országos átlagot meghaladó értékeket mutat – a már említett Bukarestet és Konstancát leszámítva – Dîmbovița megyében (15 – 14%); Giurgiu (14 – 21%), Mehedinți (13 – 13%), Tulcea (13 – 13,5%) és Prahova (10 – 16%) esetében. Moldva esetében az ellenzék térnyerése az országos átlagot meghaladó mértékben Iași (15 – 12%) megye esetében figyelhető meg. Az ellenzéki pártok szavazatarányának növekedése Argeș, Botoșani, Buzău, Gorj, Ialomița, Teleorman és Vaslui esetében nem éri el a 10%-ot.

Az 1992-es választásokon az ellenzéki pártokra leadott szavazatok aránya Bukarest esetében meghaladja a 40%-ot (41 – 41%); Konstanca (32 – 29%) és Prahova (26 – 30%) esetében 30% körüli.

Megállapítható, hogy az 1990-es választásokhoz viszonyítva 1992-ben az ellenzéki pártok reális kormányzati alternatívát felmutatva lényegesen jobb választási eredményeket értek el az ország szinte egész területén, ez azonban az igazi áttöréshez kevésnek bizonyult.

5. 1990/1992 – a parlamenti választásokon leadott szavazatok számának alakulása

Mivel a parlamentben képviselettel rendelkező pártok nagyobbik hányada az 1992-es választások alkalmával megváltozott – a képviselőházba külön listán indulva az 1990-es 18 párt közül 3, a szenátus esetében 7 párt közül 4 szerzett mandátumot –, szükségesnek tartom áttekinteni a pártstruktúra szervezeti módosulásait.

Az 1990-es és az 1992-es parlamenti választásokon a képviselőházi és szenátusi pártlistákra leadott érvényes szavazatok számának kormánypárt/ellenzék szempontjára már kitértem, az egyes pártok eredményeinek részletes elemzése pedig nem tartozik e tanulmány keretei közé. A grafikonokat szemlélve elég pontos képet kapunk a szavazatok számának pártok szerinti változásáról. (11. és 12. ábra) A grafikonok 1990-es oszlopsora az érvényes szavazatok számának 1%-át meghaladó pártokat, az 1992-es a 3%-ot meghaladókat ábrázolja.

Az 1990-ben egységes Nemzeti Megmentési Front (Frontul Salvării Naționale – FSN, elnök: Ion Iliescu) az 1992-es önkormányzati választások után, a parlamenti választások előtt pár hónappal – az elnökjelölt személye körüli nézeteltérések következtében – kettévált. A Ion Iliescu nevével fémjelzett szárny kilépett, és létrehozta a Nemzeti Demokrata Megmentési Frontot (Frontul Democrat al Salvării Naționale – FDSN, elnök: Oliviu Gherman), amely a parlamenti választások után – magába olvasztva néhány kisebb politikai alakulatot – Romániai Társadalmi Demokrácia Pártjára (Partidul Democrației Sociale din România – PDSR, elnök: Oliviu Gherman) változtatta nevét, amibe utóbb belépett a Republikánus Párt (Partidul Republican – PREP, elnök: Ion Mânzatu). A FSN Petre Romannal fémjelzett szárnya az

1992-es parlamenti választások után Demokrata Pártra (Partidul Democrat – PD, elnök: Petre Roman) változtatta nevét. Az önkormányzati választásokon Gorj és Galac megyékben mandátumot szerzett a Szociál Demokrata Nemzeti Megmentési Front (Frontul Salvării Naționale – Social Democrat) irányzat, ami a Szociál Demokrata Párt (Partidul Social Democrat) elnevezést is használta.

Az 1990-es parlamenti választásokra az Erdélyi Románok Nemzeti Egységének Pártja (Partidul de Uniune Națională a Românilor din Transilvania – PUNR, elnök: Radu Ceantea) a Republikánus Párttal közösen létrehozta a Szövetség a Románok Egységéért (Alianța pentru Unitatea Românilor – AUR) elnevezésű választási szövetséget. A választások után a PUNR Román Nemzeti Egységpártra (Partidul Unității Naționale Române – PUNR, elnök: Radu Ceantea) változtatja elnevezését, a PREP pedig az 1992-es választások után belép a PDSR-be.

Az 1990-es parlamenti választások után a Nemzeti Liberális Pártból (Partidul Național Liberal – PNL, elnök: Radu Câmpeanu) kivált a Nemzeti Liberális Párt – Fiatal Szárny (Partidul Național Liberal – Aripa Tînărească – PNL-AT), amely később Liberális Párt '93-ra változtatta a nevét. A párt meghatározó személyiségei Horia Rusu és Dinu Patriciu. Egy bírósági határozat következtében a párt egy ideig a Liberális Párt (Partidul Liberal – PL) elnevezést használta. A helyhatósági választások előtt a PNL kilép a Demokratikus Konvencióból, az egyetemes ellenzék hívei pedig kilépnek a PNL-ből megalakítva a Nemzeti Liberális Párt – Demokratikus Konvenció (Partidul Național Liberal – Convenția Democratică, PNL-CD, elnök: Nicolae Cerweni) néven saját pártjukat. Az 1992-es parlamenti választásokon a PNL nem került be a parlamentbe, Mircea Ionescu Quintus személyében új elnököt választ, Câmpeanu hívei kilépnek és külön pártot alakítanak: a Nemzeti Liberális Párt – Câmpeanu (Partidul Național Liberal – Câmpeanu, PNL-C, elnök: Radu Câmpeanu).

Az 1992-es parlamenti választások után a Szocialista Munka Pártjából (Partidul Socialist al Muncii – PSM, elnök: Ilie Verdeț) kivált egy csoportosulás, amely létrehozta a Szocialista Pártot (Partidul Socialist – PS, elnök: Tudor Mohora).

A Romániai Demokratikus Konvenció (Convenția Democratică din România – CDR) tagjai az 1992-es parlamenti választások alkalmával a következők: Keresztény Demokrata Nemzeti Parasztpárt (Partidul Național Țărănesc – Creștin și Democrat – PNȚ-CD, elnök: Corneliu Coposu), a Polgári Szövetség Pártja (Partidul Alianței Civice – PAC, elnök: Nicolae Manolescu), a Román Környezetvédő Párt (Partidul Ecologist Român – PER, elnök: Otto Weber), a Román Szociál Demokrata Párt (Partidul Social Democrat Român, elnök: Sergiu Cunescu), a PNL-CD és a PNL-AT.

6. 1990/1992 – az RMDSZ képviselőházi listája

A parlamenti választásokon a kétkamarás (kétházas) törvényhozás esetében az elsődleges pártopciót mindig a képviselőházi listára leadott szavazatok jelentik. A felsőház (szénátus) megválasztásánál nagyobb jelentősége van a jelölt személyének, nagyobb az átszavazók aránya. Így van ez az RMDSZ esetében is, de a döntő ok eltérő. Feltételezésem szerint az RMDSZ szenátusi listája gyűjtőlistaként szerepel azon nemzeti kisebbségek számára, amelyek csak a képviselőházban állítottak listát.

Az utóbbi évek visszatérő vitája – mi az RMDSZ? E tanulmány kerete nem teszi lehetővé ennek vizsgálatát, csupán néhányat sorolok fel a lehetséges válaszokból: etnikai párt, egy intézményi önkormányzat csírája, a politikai elit társadalomépítő kísérlete. Az RMDSZ a választásokon a magyar etnikum pártja. Azonban a rá adott szavazat többet jelent, mint a polgári társadalmak szokásos pártopciója. Az RMDSZ integratív („esernyő”) jellege, a társadalomszervezésben betöltött fontos szerepe, programjának hangsúlyos nemzeti karakterével párosulva egy sajátos helyzetet teremt, amelyben a rá történő szavazás a nemzeti identitás visszaigazolását jelenti. Magyar vagyok, tehát az RMDSZ-re szavazok. Az RMDSZ-re szavazok, tehát magyar vagyok. Van-e, és ha igen, milyen a kölcsönhatás a nemzeti identitás és az RMDSZ-re történő szavazás között? Érdemes lenne ezt a kérdést megvizsgálni elsősorban a szórvány esetében – Székelyföldön az RMDSZ lassan nem több, mint egy hatalmi keret.

A képviselői választásokon az RMDSZ-listára leadott szavazatok számának megyék szerinti bontását ábrázoló grafikont szemlélve megállapíthatjuk, hogy az 1992-es eredmények jelentős mértékben elmaradnak az 1990-es szavazatok számától. (13. ábra) Ezt a csökkenést érdemes azonban az országos adatok függvényében elemezni. 1992-ben országosan – az 1990-es részvételt alapul véve – a választópolgárok 84,2%-a ment el szavazni. Nem tudjuk, hogy ezen belül milyen a magyarok aránya – a szavazatukat leadó választók nemzetiség szerinti nyilvántartásának törvényi akadályai vannak, közvélemény-kutatás adataira ebben a vonatkozásban nem támaszkodhatunk. Az érvényes szavazatok aránya 1990-hez viszonyítva 77,9%. Ebből az RMDSZ képviselőházi listájára az 1990-es szavazatok 81,8%-a jutott. Abban az esetben, ha elfogadjuk, hogy az RMDSZ képviselőházi listájára a magyarok szavaznak, és az érvénytelen szavazatok száma az ő esetükben is eléri az országos átlagot – egyes feltételezések szerint a nagyarányú kettős pecsételés (RMDSZ/Demokratikus Konvenció) következtében meghaladja azt –, a magyar választópolgárok nagyobb arányban mentek el szavazni, mint román társaik. A választásokon va-

ló részvétel csökkenése a polgári társadalmak általános jellemzője, ez azonban a megszilárdult, bejáratott jogállamok intézményrendszerének stabilitását nem veszélyezteti. A volt kommunista tömb országaiban tapasztalható elfordulás a demokrácia alapintézményeitől azért aggasztó, mert ezek az intézmények képlékenyek, kialakulatlanok.

Az 1990-es és az 1992-es választások során az RMDSZ képviselőházi listájára leadott szavazatok esetében megfigyelhető csökkenés az egyes megyékben eltérő mértéket mutat. Hargita megye esetében az 1992-es szavazatok száma az 1990-es 85,3%-ának felel meg; Kolozs 84,2%, Maros 83,4%, Brassó 83,2%, Kovászna pedig 82,5%-os eredményt mutat. Megfigyelhetjük, hogy a szavazatok számának csökkenése Székelyföld esetében a legkisebb; és azokban a megyékben – Kolozs, és részben Maros megye –, ahol a román-magyar együttélés nem zavartalan. (Kolozs és Maros esetében a PUNR nagyon jelentős szavazatarányt ért el.) A szavazatok növekedése figyelhető meg Krassó-Szörény esetében (+18,6%), ami elsősorban az alacsony 1990-es eredményekkel hozható összefüggésbe; és az Erdélyen kívüli megyéknél (+37,6%). Felértékelődtek az Erdélyen kívüli szavazatok. Ezek száma – a bukaresti listán megjelenő külföldön leadott szavazatokkal együtt – meghaladják Arad, Máramaros vagy akár Brassó megye RMDSZ szavazatainak számát.

A legnagyobb szavazatcsökkenés Temes (az 1992-es szavazatok az 1990-es 65,1%-a) megyében; Hunyad 71,0%, Arad 72,6%, Szatmár 74,6%, valamint Máramaros 75,0% megyék esetében tapasztalható. (Szatmár esete nem jellemző – véleményem szerint a szavazatok számának nagyobb mértékű csökkenése leginkább azzal magyarázható, hogy a Romániai Németek Demokratikus Fóruma – 1990-től eltérően – a képviselőház esetében listát állított.)

Érdekes számsort eredményez a szavazatok csökkenésének kelet-nyugat irányú vizsgálata a magyarok által jelentős számban lakott megyék tengelye mentén: Kovászna 82,5%, Hargita 85,3%, Maros 83,4%, Kolozs 84,2%, Szilágy 80,7%, Bihar 76,6%. A tendencia – a Kolozs megyei román – magyar együttélésebből származó feszültség szavazatnövelő hatását is figyelembe véve – egyértelmű: nyugati irányba a szavazatok csökkenő tendenciát mutatnak.

A parlamenti választások során leadott szavazatok számának összehasonlítása kiindulópontnak az 1990-es adatokat veszi alapul, azt tekinti 100%-nak. Ez alkalmas a leadott szavazatszám változásának vizsgálatára, azonban semmit sem árul el az RMDSZ magyar társadalmon belüli támogatottságának arányáról. Ennek feltérképezése érdekében összehasonlítottam az 1992-es népszámlálási adatokat az RMDSZ 1990-es, valamint 1992-es képviselőházi listájára leadott szavazatok számával. (14. és 15. ábra) A népszámlálási adatok tartalmazzák a szavazati joggal nem rendelkező (18 év alatti) állampolgárok

számát is, ezek nemzetiségek szerinti megoszlása nem áll rendelkezésemre. Az egész ország lakosságát figyelembe véve körülbelül 72% a szavazati joggal rendelkezők (18 év feletti) aránya. A magyar társadalom esetében ez az hányad – a kisebb születési arány, valamint a kivándorlók alacsonyabb életkora következtében – valamivel magasabb lehet, de hogy pontosan mennyi, azt nem tudjuk. A kérdést a következőképpen lehet megfogalmazni: 100 magyar lakosból – akik közül körülbelül 72 rendelkezik szavazati joggal – hányan szavaznak az RMDSZ képviselőházi listájára?

Az RMDSZ-re szavazó magyar lakosok országos átlaga az 1990-es választások alkalmával 61,0%. (Ez nagyon magas érték, a feltételezhetően szavazati joggal rendelkező magyar lakosok 84,7%-a. Ezt a megközelítést – a pontos adatok hiányában – nem kívánom a továbbiakban használni.) Az 1992-es választásokon ez az arány 49,9%-ra csökken. Elfogadva, hogy a magyarok szavazatainak érvénytelen aránya az országos átlag körül van, a kapott értékek kerekítésével a következőket mondhatjuk: 1990-ben körülbelül 72 magyar választóból 66 elment szavazni, 61 az RMDSZ-re szavazott, 5 szavazata érvénytelen volt. 1992-ben körülbelül 72 magyar választóból 57 ment el szavazni, 50 az RMDSZ-re szavazott, 7 szavazata pedig érvénytelen volt. Az RMDSZ etnikai párt jellegéből, valamint a romániai politikai életre jellemző etnicitás logikájából kiindulva, ha elfogadom azt az állítást, hogy a parlamenti választásokon magyar választópolgárok azért mennek el szavazni, hogy szavazatukat az RMDSZ-re adják; két év leforgása alatt 72 magyar választó közül 9 úgy döntött, hogy szavazatával nem támogatja az RMDSZ-t. Mint említettem, a parlamenti választásoktól való elfordulás a magyar választók esetében kisebb, mint az országos átlag; az igazi probléma az RMDSZ pártoktól eltérő jellegéből fakad.

Elemelve a népszámlálási adatok és a parlamenti választások alkalmával a megyékben az RMDSZ-re leadott szavazatok összefüggését, megállapíthatjuk a következőket. A legnagyobb, illetve a legkisebb szavazati arányt felmutató megyék 1990 és 1992-es köre – egy esetet leszámítva – megegyezik, ezért a két választás adatsorát együtt tárgyalom. A magyar lakosok legnagyobb arányban Hargita megyében szavaztak az RMDSZ-re, 1990-ben 65%, 1992-ben 56%. Kovászna megyében az arány 66 – 54%, Maros esetében 63 – 52%, Szilágy megyében 62 – 50%, Kolozs esetében 60 – 51%, Bihar megyében 61 – 47%. Ezek a megyék értek el átlag feletti – Bihar esetében azt megközelítő – eredményt, ezekben a megyékben él az erdélyi magyarok döntő többsége. Leszámítva Kolozs és Szilágy minimális különbségen alapuló helycseréjét megállapíthatjuk, hogy a megyék eredmény szerinti sorrendje megfelel a délkelet–északnyugat tengelynek, nyugat irányába csökkenő tendenciát mutatva.

Az RMDSZ-re legkisebb arányban Szeben megyében 48 – 32%; Temes 48 – 32%, Krassó-Szörény 37 – 43% és Hunyad 47 – 34% esetében szavaztak. Ezekben a megyékben a magyar lakosság szórványban él.

Az 1990-es és az 1992-es megyék szerinti szavazati arányokat összehasonlítva eltérő mértékű csökkenést tapasztalunk. Krassó-Szörény megyében növekedést (+6%) tapasztalunk, ami az 1990-es nagyon alacsony eredménnyel magyarázható. Legkisebb a csökkenés Hargita, Brassó és Kolozs megyékben (-9%); valamint Maros esetében (-11%). Legnagyobb a visszaesés Temes esetében (-16%); Arad és Szatmár megyékben (-15%), valamint Máramaros és Bihar esetében (-14%). Ezekben az esetekben is megfigyelhetjük a tömb/szórvány, illetve a kelet/nyugat összefüggést.

Összegzésként megállapíthatjuk, hogy az RMDSZ képviselőházi listájára leadott szavazatok számának csökkenése fordítottan arányos az adott választókerület magyar lakosainak arányával; területi szempontból pedig Kézdivásárhely–Nagyvárad tengely mentén nyugati irányba a csökkenés mértéke növekszik. Hasonló tendenciát figyelhetünk meg a magyar lakosság RMDSZ-re szavazó arányának vizsgálata esetében is.

7. 1990/1992 – az RMDSZ szenátusi listája

Összehasonlítva a szenátus megválasztásakor 1990-ben és 1992-ben az RMDSZ-listára leadott szavazatok számát megfigyelhetjük, hogy a csökkenés megközelítőleg azonos arányú, mint a képviselőház megválasztása esetében (1990/1992 képviselőház – 81,8%; szenátus – 82,7%). A különbség valószínűleg a szenátusi szavazócédula egyszerűbb voltából ered – kevesebb az érvénytelen szavazat.

A megyék szerinti adatok esetében az összehasonlítás nagyon különböző eredményeket mutat. (16. ábra) Krassó-Szörény és Szeben megyében 1990-ben az RMDSZ nem állított szenátusi listát. (Érdemes lenne megvizsgálni, hogy ez a tény Krassó-Szörény esetében összefügg-e azzal, hogy az 1992-es választásokon az RMDSZ képviselőházi és szenátusi listájára leadott szavazatok száma között igen jelentős eltérés – 1548 szavazat, a képviselőházi listára leadott szavazatok 42,9%-a – van, a szenátusi lista rovására.)

Temes megyében az 1992-es eredmény az 1990-es 38,5%-a. A különbség nem releváns – Temes megyében az RMDSZ szenátusi listavezetője Tőkés László volt, ő akkor – talán egyedüli esetként – elég jelentős számban hozott szavazatokat a román nemzetiségű választópolgárok részéről. Nagy a csökkenés Arad (69,4%), Hunyad (71,1%), valamint Brassó (74,1%) megyék esetében. Arad és Brassó – valamint Temes megye – esetében a csökkenés mértékének vélelmezhető okaira

még visszatérek; Hunyad megyében a csökkenés mértéke megegyezik a képviselőházi lista esetében megfigyelhetővel.

A legkisebb csökkenés Beszterce (87,2%), Hargita (85,0%), Máramaros (85,0%), Kovászna (84,8%) esetében figyelhető meg. Véleményem szerint az okok eltérőek. Beszterce és Máramaros esetében az 1990-es választásokkor átlag alatti a magyar lakosság RMDSZ-re szavazók aránya – ennek következtében alacsony a kiindulási alap. Hargita és Kovászna esetében a parlamenti választások előtt pár hónappal megtartott önkormányzati választásokon az RMDSZ külön listákat állított, ennek következtében a parlamenti választásokon kisebb volt – a kettős pecsételés következményeként – az érvénytelen szavazatok száma. A szavazatok számának növekedése (1005,3%!) figyelhető meg az Erdélyen kívüli megyék esetében, ami a választási törvény változásával hozható összefüggésbe – a töredékszavazatok (1990-től eltérően) a szenátus esetében is egy országos kompenzációs kosárba kerülnek. Az RMDSZ nem tudott listát állítani három Erdélyen kívüli választókerületben: Gorj, Neamț és Vaslui megyékben.

Elemelve a szenátus megválasztásakor az RMDSZ-listára leadott szavazatok számát, megfigyelhetjük, hogy az az esetek többségében nagyobb, mint a képviselőházi listára leadott szavazatok száma. Ez a különbség sokkal jelentősebb, mint amit a szenátusi szavazólap egyszerűbb voltából következő kisebb számú érvénytelenített szavazólap feltételez. Kik azok, akik a képviselőház esetében más pártra szavaznak, és csupán a szenátusi lista esetében adják szavazatukat az RMDSZ-re? Felállítható egy hipotézis: az RMDSZ szenátusi listája kisebbségi gyűjtőlista szerepét tölti be. Ennek bizonyítására sajnos csupán az 1990-es adatok állnak rendelkezésemre.

Az 1990-es parlamenti választásokat szabályozó 92/1990 törvény értelmében a nemzeti kisebbségek szervezetei a választásokon listát állíthatnak. Amennyiben a listára leadott szavazatok száma – az adott megyében és az országos kosárban – nem elégséges egy képviselői mandátum megszerzéséhez, alanyi jogon lehetőségük van egy képviselőt a képviselőházba juttatni. Mivel egy szenátusi mandátum megszerzéséhez legalább kétszer több szavazat szükséges, mint a képviselőház esetében, és a szenátusi listára leadott töredékszavazatok nem kerülnek országos kosárba, a nemzeti kisebbségek szervezetei az esetek többségében szenátusi listát nem állítottak. Ennek ellenére feltételezem, hogy amennyiben a nemzeti kisebbségekhez tartozó választópolgár elment szavazni, nemcsak a képviselőházi listára, hanem a szenátusi listára is szavazott. Ez a lista véleményem szerint – legalább is 1990-ben – az RMDSZ szenátusi listája volt. A romániai magyarok nagy száma, valamint az általuk felvállalt általános kisebbségvédelmi politika alkalmas volt arra, hogy az RMDSZ a nemzeti kisebbségek szószólójaként lépjen fel azokban az esetekben, amikor azok képví-

selete nem volt biztosított. A Romániai Németek Demokratikus Fóruma esetében az RMDSZ több megyében is a szenátusi listára vonatkozóan egyezséget kötött. Mivel a német kisebbség kivételével – Temes, Maros és Bihar megyét leszámítva – a kisebbségi szervezetek listáira leadott szavazatok száma olyan kisszámú, hogy az a hibahatáron belül van, a megyék szerinti összesítésből csupán a német szavazatok esetében tudok következtetéseket levonni. Lássuk a tényeket. 1990-ben Temes megyében az RMDSZ szenátusi listájára leadott szavazatok száma 13 703-mal nagyobb a képviselőházi listára leadott szavazatok számánál. Mint említettem, ennek egy része román nemzetiségű választóktól származik. Döntő hányada azonban azoktól a nemzeti kisebbséghez tartozó személyektől származik, akik egy része a képviselőválasztás esetében a saját szervezetük listájára, a szenátus esetében pedig – saját lista hiányában – az RMDSZ-re szavaztak. A képviselőházi lista esetében a nemzeti kisebbségek szervezeteire leadott szavazatok száma a következő volt: 6511 szavazat a németre, 4562 a szerbre, 3233 a bolgárra, 2588 a romára, valamint 1593 az ukrán szervezetre. Maros megye esetében az RMDSZ szenátusi listájára 8521-gyel többen szavaztak, mint a képviselőház esetében. A német kisebbség szervezetének képviselőházi listájára 3004-en, a romákéra 2958-an szavaztak. Szatmár megyében az RMDSZ-listák közötti különbség 4590 szavazat – a németek nem állítanak listát a képviselőház esetében sem. Bihar megyében az RMDSZ-listák közötti különbség 4230 szavazat; a németek a szenátus esetében is listát állítanak, de a cseh és szlovák kisebbség listájára 2777-en szavaznak. Brassó megye esetében az RMDSZ-listák közötti különbség 3577 szavazat – a német kisebbség képviselőházi listájára 6573-an szavaznak. Arad megyében az RMDSZ-listák közötti különbség 3408 szavazat – a német szervezet listájára 2201-en szavaznak. Szeben megyében, ahol a német szervezet a szenátus esetében is listát állít és nincs jelentős számú kisebbségi szervezetre leadott szavazat, az RMDSZ a szenátus esetében nem állított listát.

Mint említettem, az 1992-es parlamenti választásokon a nemzeti kisebbségek szervezeteire leadott szavazatok száma nem áll rendelkezésemre. Feltételezem, hogy az 1990-es választásokhoz hasonlóan a nemzeti kisebbségek szervezetei csak a képviselőház esetében indítottak jelöltet. Igaz ugyan, hogy a szenátusi lista esetében is a töredék-szavazatok országos kosárba kerülnek, azonban a nemzeti kisebbségek potenciális szavazóbázisa semmilyen körülmények között nem teszi lehetővé a pártok számára megszabott országos küszöb meghaladását. Ami az RMDSZ képviselőházi és szenátusi listáira leadott szavazatok számának összehasonlításából kiderül, az a két lista közötti különbség nagyarányú csökkenése. Ez a csökkenés lényegesen nagyobb, mint az alacsonyabb részvételi arányból eredő csökkenés. Maros megyében a szenátusi listára leadott szavazatok száma 3519-cel nagyobb, mint a

képviselőházi listára leadott szavazatoké, Bihar megyében a különbség 3015 szavazat, Arad megyében 1272. Szatmár megyében a különbség 7125 szavazatra növekedett, ez valószínűleg azzal magyarázható, hogy a német kisebbség szervezete – 1990-től eltérően – a képviselőház esetében külön listát állított. Temes és Brassó esetében megfordult a sorrend – az RMDSZ a képviselőházi listájára több szavazatot kapott, mint a szenátusra. A különbség Temes megye esetében 2828, Brassó esetében 483 szavazat. Részletes adatok hiányában az RMDSZ szenátusi és képviselőházi listája közötti különbség ilyen nagy mértékű csökkenésére nem tudok magyarázatot adni. Felállítható két hipotézis – a különbség csökkenésének oka a németek nagyarányú kivándorlása 1990 és 1992 között, valamint az RMDSZ politikájának az általános kisebbségvédelem irányából magyar etnikum irányába történő elfordulása. Feltételezem, hogy a valós magyarázat e két szempontnak valamilyen arányú összetétele. Választ arra a kérdésre, hogy a parlamenti választásokon az RMDSZ szenátusi listájának megszűnt-e a kisebbségi gyűjtőlista jellege, csupán az őszi választások után adhatunk.

8. 1992 – az önkormányzati választások

A települések szintjén az 1989 utáni új struktúra kiépítése és legitimizálása – néhány hónap bizonytalanság után – nagyon erős központi ellenőrzés alatt valósult meg. A hatalomváltás élére álló csoportosulás a 2/1989-es törvényerejű rendelettel a Nemzeti Megmentési Front létrehozása mellett elrendeli a NMF területi tanácsainak létrehozását is. A kaotikus helyzetet a Nemzeti Egység Ideiglenes Tanácsának (CPUN) létrejötte – az ellenzéki pártok bevonása a hatalomba – stabilizálja, a helyi tanácsok működési feltételeit pedig a 8/1990-es törvényerejű rendelet határozza meg. Ez a keret változatlan az 1990-es parlamenti választásokig.

Az eltérő koncepciók ütközése már kezdettől adott. A települések szintjén létrejött hatalmi keretet a román nyelv nem önkormányzatnak, hanem az állami adminisztráció helyi szervének (*organe locale ale administrației de stat*) nevezi. Az 1991-ben elfogadott alkotmány a helyi közigazgatás elnevezést szentesíti. A jogkörök is ennek megfelelően szűkre szabottan alakulnak.

A hatalomváltás élére álló csoportosulás sikerének döntő hányadát a mindenre kiterjedő, az ország jelentős rétegének megélhetését biztosító államigazgatási apparátusnak köszönheti. Az új hatalom nem kezdeményez személyi változásokat, nem ígér nagytakarítást – kiegyezik a pártállam állampártjának tulajdonosával, az azt működtető funkcionárius réteggel. Nem egy letűnt kor kontraszelekciós termékének tekinti őket, – a hatalom rekrutációs bázisa a központi pártappa-

rátus – hanem annak az elitnek, amely hivatott az átmenet zavartalan biztosítására, egy demokratikus társadalmi berendezkedés kiépítésére. Új identitását megtalálva az állami apparátus visszaigazolja – és ezenel legitimizálja – a hatalomváltás, valamint a társadalmi berendezkedés demokratikus voltát. Az ellenzéki pártok kommunistaellenessége nagymértékben erősíti ezt az egymásrautaltságot, amelynek kulcsszerepe van a parlamenti választások előkészítésében és lebonyolításában.

Az 1990 májusában megválasztott parlament az 5/1990-es törvénnyel (tárgya az adminisztratív egységek igazgatása a helyhatósági választásokig) egy erősen centralizált rendszert hozott létre. A megye élén álló prefektusokat és Bukarest főpolgármesterét a miniszterelnök nevezi ki, akik pedig a saját hatáskörükben kinevezik a megyei, a városi és községi tisztségviselőket. Hatáskörük gyakorlatilag a központi határozatok végrehajtására és a hatáskörükbe utalt vagyon kezelésére szorítkozik.

Az 1991-ben elfogadott helyi közigazgatás törvénye (69/1991) lényegesen nagyobb mozgásteret engedélyez, azonban az alapkonfliktust változatlanul hagyja – még mindig nem beszélhetünk önkormányzatokról a szó valódi értelmében; ami létrejött, azt tulajdonképpen nagyon pontosan fedi a helyi adminisztráció elnevezés. Ennek ellenére a továbbiakban az önkormányzatok kifejezést használom.

Az 1991-ben elfogadott helyi választások törvénye (70/1991) megteremti a demokratikus választások feltételeit az önkormányzatok esetében is. Véleményem szerint a törvény két legnagyobb hibája az, hogy nem teszi lehetővé a civil szerveződések választásokon való indulását, és a megyei közgyűlés esetében közvetett választást ír elő.

Az 1992. február 9-én megtartott önkormányzati választások tétje sokkal nagyobb, mint a megszerezhető mandátumokon való osztozkodás: a választók a hatalomváltást levezénylő pártról mondhatnak véleményt, leváltva – vagy megerősítve – azokat az embereket, akiknek legitimitása az 1989 decemberi eseményekből fakad. A választás eredménye az ellenzéki pártok látványos tényerése, amely reálissá teszi az általuk nyújtott alternatívát. Igen fontos a politikai piac kiszélesedése – a pártpolitika megjelenése a települési önkormányzatokban az addigi arctalan, megfoghatatlan CPUN helyett.

Az önkormányzati választások eredményét bemutató ábrákon (17, 18, 19. ábra) megfigyelhetjük, hogy a demokratikus ellenzék (a Demokratikus Konvenciót alkotó PNȚ-CD, PAC, PSDR, PER és a PNL-CD; valamint a külön listán induló RMDSZ) a képviselői mandátumok 27,1%-át szereztek meg a települési önkormányzat esetében; 7,7%-ot a polgármesteri, valamint 30,9%-ot a megyei önkormányzati mandátumok vonatkozásában. Az ábra a mandátumok legalább 1%-át megszerző pártokat ábrázolja. Falvakon nagyon jó eredményt ért el a PDAR. A független jelöltek a polgármesterek megválasztásánál jelentős, 22,4%-

ot érnek el. Észrevehetjük, hogy a rendszerellenes pártok nem érnek el jelentős eredményt.

Kitűnik a tanulmány által felhasznált adatok elégtelensége. Az önkormányzati választások esetében a pártok által megszerzett mandátumok számának megyei összesítése – a leadott szavazatok település-szintű száma nélkül – nagyon keveset mond a választóközeg opciójáról. Amit egyáltalán megállapíthatunk, az a pártok által megszerzett mandátumok megyénkénti aránya és az esetleges választási koalíciók kérdése. Csak a tényekre hagyatkozhatom, és megfogalmazhatok néhány hipotézist, amelynek bizonyítása azonban további vizsgálódást igényel.

Legkevesebbet a magyar választókról tudhatunk meg. A választások eredménye esetében – az adott megyében megszerzett mandátumok számáról beszélek – nincs viszonyítási alap. Az RMDSZ-jelöltekre leadott szavazatok száma nem áll rendelkezésemre, a mandátumok számát értelmetlen az adott területen élő magyarok számához viszonyítani, mivel az döntő mértékben az általuk lakott települések szerkezetétől függ. (Például tíz 2500 lakosú község 110 önkormányzati képviselőre jogosult, egy 25 000-es kisváros 21 tagú önkormányzati képviselő-testületet választ) Amit az RMDSZ esetében tehetünk, az a választási koalíciók vizsgálata. A választási adatokat, valamint a térképeket szemlélve (20, 21. és 22. ábra) észrevehetjük, hogy a települési önkormányzatok szintjén Temes és Krassó-Szörény megyében az RMDSZ nem jelenik meg. Ezekben a megyékben az RMDSZ az önkormányzati választásokon a Demokratikus Konvenció keretén belül indult. Temes megyében az RMDSZ a CD listáján 69, Krassó-Szörény esetében pedig 5 önkormányzati mandátumot szerez. Hargita megyében az RMDSZ a FSN-vel közösen 11 mandátumot ér el. Itt kívánom megjegyezni, hogy egy későbbi közvélemény-kutatás (IMAS 1995. április) azt mutatta, hogy a magyar nemzetiségű személyek – eltérően a román nemzetiségűektől – nem a kormány/ellenzék bináris kód alapján tesznek különbséget a pártok között, hanem azok nemzeti-ségi kérdésben elfoglalt álláspontja alapján. Ennek következtében 1995 áprilisában a FSN utódát („Ion Iliescu pártját”), a PDSR-t az ellenzéki pártokkal egy csoportba sorolták. Szintén Hargita megyében 14 önkormányzati mandátumot szerez a külön jelölteket állító Romániai Magyar Kiszgazda Párt. Erdélyen kívül az RMDSZ Bakó megyében szerez 9, Bukarest esetében pedig 3 mandátumot.

A polgármesteri mandátumok esetében az RMDSZ Temes megyében a CD listáján 2 polgármesteri mandátumot szerez, Szatmár megyében a Romániai Németek Demokratikus Fórumával, Hargita esetében pedig a FSN-vel közösen juttat mandátumhoz egy-egy jelöltet. Szatmár esete érdekes abból a szempontból is, hogy ebben megyében a legtöbb polgármesteri mandátumot (16-ot a 60-ból) független jelöltek

szerezték meg. Beszterce-Naszód, Szeben, Hunyad és Krassó-Szörény megyében nincs RMDSZ által jelölt polgármester.

A megyei önkormányzat esetében – a választás közvetett módon történik: a megyében önkormányzati mandátumhoz jutott képviselők összessége szavaz a pártok által letett listákra – az RMDSZ a megszerzett önkormányzati mandátumokhoz képest jó eredményt ér el Brassó megyében, ahol az önkormányzati mandátumok 10%-ával sikerült a megyei önkormányzat mandátumainak 13%-át (+30%) megszerzeni, és Kolozs megyében, ahol a 17%-os képviseleti arányt sikerült 20%-ra (+17%) feltornászni. A többi megyében a növekedés 10% alatt van. Hunyad és Bakó megyében az RMDSZ nem kerül be a megyei önkormányzatokba. Az RMDSZ a megyei önkormányzat megválasztásánál Temes, Arad és Krassó-Szörény megyében a Demokratikus Konvenció keretén belül, Szeben esetében a PNL listáján, Szatmár megyében pedig a Romániai Németek Demokratikus Fórumával közösen állít listát.

A közvélemény-kutatások szerint az RMDSZ támogatottsága 1994 márciusa és 1995 decembere között 9%-ról 6%-ra csökkent. Az erdélyi regionális adatok (CURS 1995. december) 20,2%-os támogatást mutatnak.

Az általam vizsgált többi párt esetében (Demokratikus Konvenció, PUNR és FSN) célom a támogatottságuk nem-magyar társadalmon belüli kimutatása. A román és a magyar szavazótábort jelenleg az etnikai törésvonal olyan mélyen választja el, hogy az átszavazást nem tartom valószínűnek. Ugyanakkor a magyarok eltérő megyénkénti aránya megnehezíti a nem-magyar pártok támogatottságának felbecsülését. A pontosabb felmérés érdekében az RMDSZ által megszerzett mandátumokat kivontam azok megyénkénti összegéből, és a fennmaradó hányadban vizsgáltam meg egy-egy párt támogatottságát. A nem-RMDSZ mandátumok nem jelentenek automatikusan „román” mandátumot, mivel – ha elenyésző számban is – az önkormányzati választásokon több nemzeti kisebbség jelöltje is mandátumot szerzett.

A Demokratikus Konvenció eredményeit elemezve az önkormányzati választásokon (23, 24. és 25. ábra) megállapíthatjuk, hogy önkormányzati képviselők megválasztása esetében Bánságban és Dél-Erdélyben ért el jó eredményt. Országosan legrosszabb eredményeket a magyarok által nagy számban lakott megyék esetében érték el (Hargita megye 2%, Maros esetében 8%).

A polgármesteri mandátumok esetében a Demokratikus Konvenció jó eredményt szintén Bánságban és Dél-Erdélyben ért el. Bukarestben megszerzi mind a főpolgármesteri, mind pedig a hat kerületi polgármesteri mandátumot; Ilfov mezőgazdasági övezet esetében azonban a 39 mandátumból csupán hármat tudhat magáénak. Hargita és Kovászna megyében nem szerez mandátumot.

A megyei önkormányzat megválasztásakor az esetek döntő többségében a Demokratikus Konvenció nagyon jó eredményeket ért el, mandátumainak aránya nagy mértékben meghaladja az önkormányzati képviselők arányát. Kivételt képez Buzău, Kovászna és Tulcea megye, ahol a megyei önkormányzatban lényegesen kisebb az aránya, mint az önkormányzati képviselők között betöltött aránya.

A közvélemény-kutatások szerint a Demokratikus Konvenció pártjainak támogatottsága 1994 márciusa és 1995 decembere között 32%-ról 23%-ra csökkent. Az erdélyi regionális adatok (CURS 1995. december) 26,2%-os támogatást mutatnak.

A PUNR – az RMDSZ-hez hasonlóan – az önkormányzati választások eredményét tekintve regionális párt, mandátumainak döntő többségét Erdélyben, ezen belül a magyarok által is lakott területeken szerezte. (26, 27. és 28. ábra) (Az 1992-es parlamenti választásokon megfigyelhettük, hogy az Erdélyen kívüli nacionalista szavazatokat a Nagyrománia Párt tudja nagyobb sikerrel begyűjteni.)

A PUNR a legtöbb mandátumot Maros és Kolozs megyében szerezte, ahol a nem RMDSZ önkormányzati mandátumok 52, illetve 31%-át tudhatja magáénak. Hargita megyében 11 önkormányzati mandátumot szerzett a FSN-vel közösen.

A polgármesteri mandátumok esetében Kolozs megyében a nem RMDSZ polgármesterek közül 34%-ot értek el, Maros megyében pedig 32%-ot. Hargita megyében a FSN-vel közösen mandátumhoz jutnak egy jelöltet. Szatmár megyében Román Demokratikus Szövetség (Alianța Democratică Română) néven egy igen érdekes választási pártszövetség juttat mandátumhoz egy jelöltet, amelynek tagjai a PUNR, a Liberális Párt a Változásért (Partidul Liberal Schimbist), a PDAR, a Nemzeti Környezetvédő Párt (Partidul Național Ecologist – PNE), a FSN és a MER.

A megyei önkormányzat megválasztása esetében a PUNR a nem RMDSZ mandátumok abszolút többségét megszerezte: Maros megye esetében 69%-ot, Kolozs esetében pedig 50%-ot kapott. Hargita megyében a Román Demokratikus Szövetség részeként a nem RMDSZ mandátumok 83%-át szerezte meg. Iași megyében egy mandátumot szerez a Nagyrománia Párttal közösen.

A közvélemény-kutatások szerint a PUNR támogatottsága 1994 márciusa és 1995 decembere között 5% körül ingadozik. Az erdélyi regionális adatok (CURS 1995. december) 14,9%-os támogatást mutatnak.

A FSN országosan leggyengébb eredményeit Erdélyben érte el. A párt esetében talán a legnagyobb kérdés az, hogy a PDSR megalakulása után milyen arányban tudta megőrizni a FSN listán megválasztott képviselőket. Véleményem szerint az önkormányzati

képviselők többsége a PDSR-be igazolt át. A FSN mandátumainak területi eloszlása olyan egyértelmű, hogy azt nem is kívánom értékelni.

Ami a választási koalíciókat illeti – az önkormányzati képviselők esetében Hargita megyében 11 mandátumot szerez közösen az RMDSZ-szel, 10 mandátumot pedig a PUNR-vel. Nagyon érdekes: egy adott megyében egyidejűleg sikeresen nyitni tud két élesen szembenálló párt irányába. A polgármesterek megválasztása esetében Iași megyében a PDAR-val közösen segítik mandátumhoz jelöltjüket. A megyei önkormányzat megválasztásakor pedig két megyében – Vaslui és Olt esetében – a PDAR-val közösen szerez kényelmes többséget, Szilágy megyében pedig a PDAR-val és a PER-rel szerzi meg a nem RMDSZ mandátumok 48,2%-át.

A közvélemény-kutatások szerint a FSN utóda, a PDSR támogatottsága 1994 márciusa és 1995 decembere között 24%-ról egyre magasabb szinten stabilizálódva markáns növekedést mutat, elérve – néha meghaladva – a 30%-ot. Az erdélyi regionális adatok (CURS 1995. december) azonban csak 15,5%-os támogatást mutatnak.

Végezetül fel szeretnék vázolni néhány hipotézist, amelyek bizonyítására azonban szükség van a településszintű adatokra.

Az RMDSZ-re és a Demokratikus Konvencióra leadott szavazat komplementer szavazat. Egy adott településen minél többen szavaznak az RMDSZ-re, annál kisebb a Demokratikus Konvenció esélye a szavazatok megszerzésére. Észak-Erdély esetében az etnikai törésvonal a PUNR-nak kedvez, Dél-Erdély esetében az RMDSZ+Demokratikus Konvenció szavazataránya elérte a felső határt.

A PUNR-re leadott szavazatok aránya annál nagyobb, minél jobban közelíti meg az adott településen a magyarok aránya az 50%-ot. Az etnikai törésvonal ott lesz a legfontosabb politikaformáló tényező, ahol a többség/kisebbség kérdés nem tisztázott. (1990-ben Marosvásárhely és Szatmárnémeti. Mindkét városban a magyarok aránya 50% körüli.)

Azokon a településeken, ahol stabil PUNR elkötelezettségű szavazótábor mellett a Demokratikus Konvenció is erős (például Kolozsvár esete), kicsi a valószínűsége annak, hogy valamelyik párt az ellenfél táborából szavazatokat tudjon megszerezni. Ezekben az esetekben a PDSR tud nagyobb eséllyel nyitni mindkét párt szavazótáborába irányába.

Településekre lebontva a PUNR támogatottsága az Észak-Erdély 1940-es határa közelében levő települések esetében szignifikánsan nagyobb.

Mint mondtam, ezek az állítások hipotetikus jellegűek. További bizonyítást igényelnek.

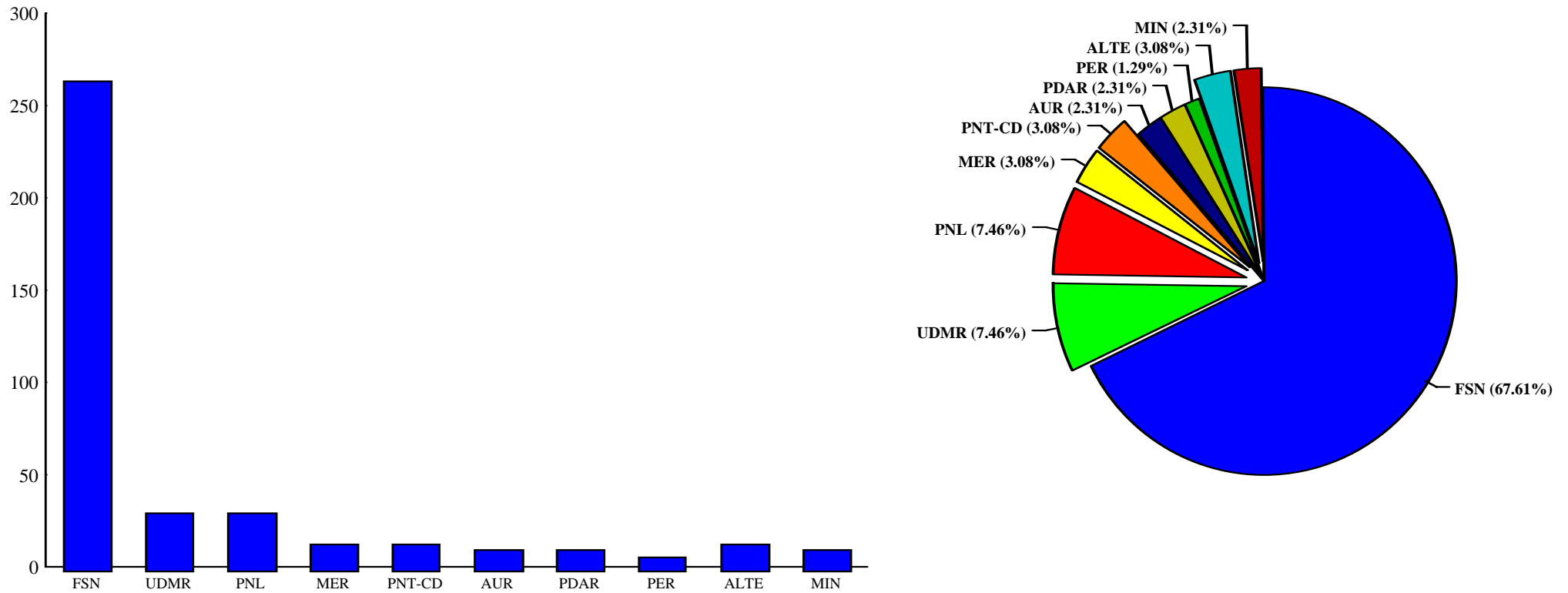

Rövidítések jegyzéke

ALTE	–	Alte partide – Más pártok
AUR	–	Alianța pentru Unitatea Românilor – Partidul de Uniune Națională a Românilor din Transilvania și Partidul Republican – Szövetség a Románok Egységéért – Erdélyi Románok Nemzeti Egységének Pártja és Republikánus Párt
CDR	–	Convenția Democratică din România – Romániai Demokratikus Konvenció
CURS	–	Centrul de Sociologie Urbană și Regională – Területi és Városi Szociológiai Központ
FDSN	–	Frontul Democrat al Salvării Naționale – Nemzeti Demokrata Megmentési Front
FSN	–	Frontul Salvării Naționale – Nemzeti Megmentési Front
ICCV	–	Institutul pentru Cercetarea Calității Vieții – Intézet az Élet Minőségének Kutatására
IMAS	–	Institutul de Marketing și Sondaje – Piac- és Közvélemény-kutató Intézet
IND	–	Independenți – Függetlenek
IRSOP	–	Institutul Român pentru Sondarea Opiniei Publice – A Közvélemény Kutatásának Román Intézete
MER	–	Mișcarea Ecologistă din România – Romániai Környezetvédő Mozgalom
MIN	–	Minorități naționale – Nemzeti kisebbségek
PAC	–	Partidul Alianței Civice – Polgári Szövetség Pártja
PD	–	Partidul Democrat – Demokrata Párt
PDAR	–	Partidul Democrat Agrar din România – Romániai Demokrata Agrárpárt
PDSR	–	Partidul Democrației Sociale din România – Romániai Társadalmi Demokrácia Pártja
PSDR	–	Partidul Socialist Democratic Român – Román Demokratikus Szocialista Párt
PER	–	Partidul Ecologist Român – Román Környezetvédő Párt
PL'93	–	Partidul Liberal '93 – Liberális Párt '93
PNE	–	Partidul Național Ecologist – Nemzeti Környezetvédő Párt

PNL	–	Partidul Național Liberal – Nemzeti Liberális Párt
PNL-(C)	–	Partidul Liberal – Câmpeanu – Liberális Párt – Câmpeanu
PNL-CD	–	Partidul Național Liberal – Convenția Democratică – Nemzeti Liberális Párt – Demokratikus Konvenció
PNȚ-CD	–	Partidul Național Țărănesc – Creștin și Democrat – Keresztény Demokrata Nemzeti Parasztpárt
PREP	–	Partidul Republican – Republikánus Párt
PRM	–	Partidul România Mare – Nagyrománia Párt
PS	–	Partidul Socialist – Szocialista Párt
PSM	–	Partidul Socialist al Muncii – Szocialista Munka Pártja
PUNR	–	Partidul Uniunii Naționale Române – Román Nemzeti Egységpárt
RMDSZ	–	Romániai Magyar Demokrata Szövetség – Uniunea Democrată Maghiară din România
UDMR		Uniunea Democrată Maghiară din România – Romániai Magyar Demokrata Szövetség

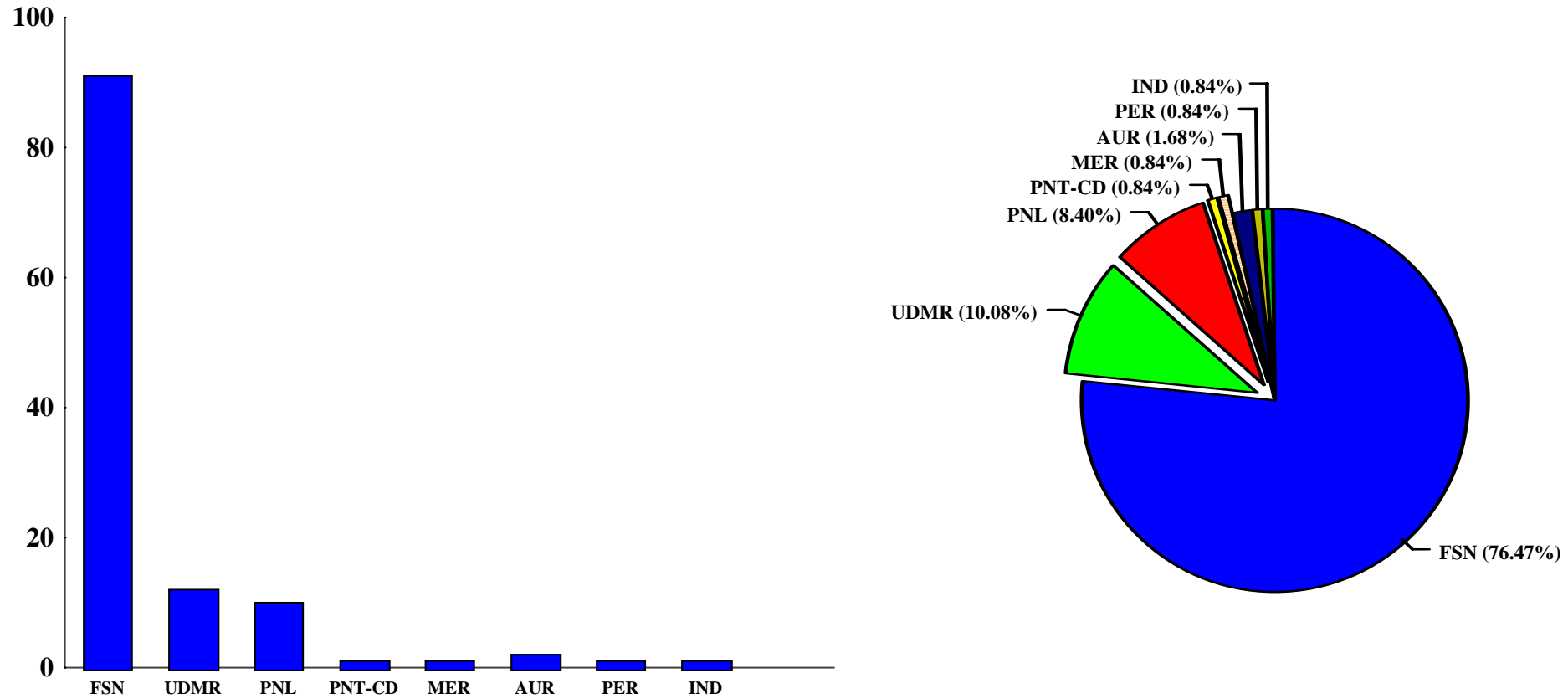
1990 - A képviselőházi mandátumok pártok szerinti megoszlása

1. ábra

Forrás: Monitorul Oficial al României, II., 1990., 81-82.

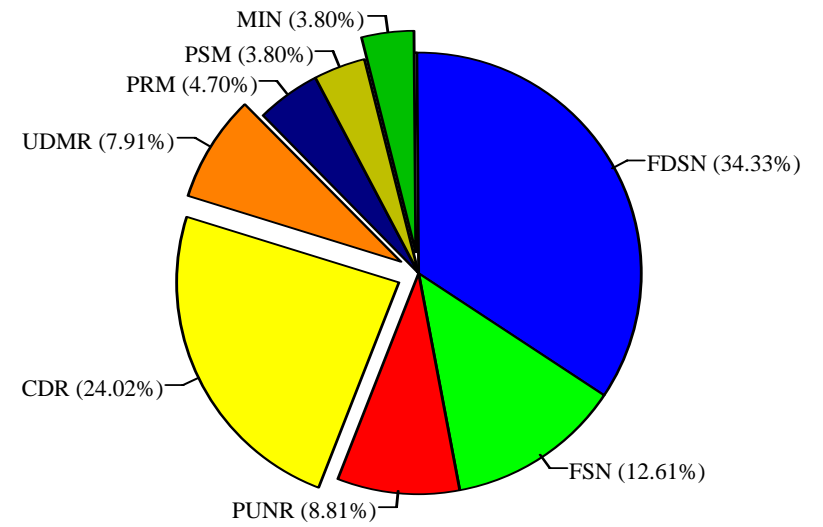
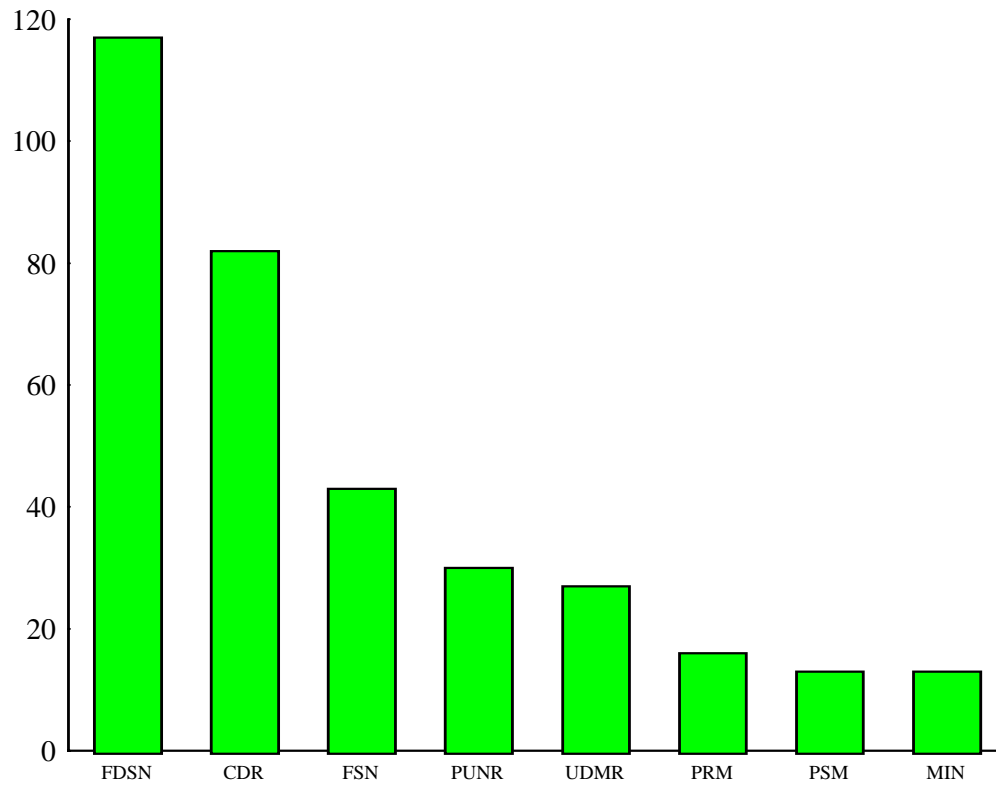
1990 - A szenátusi mandátumok pártok szerinti megoszlása

2. ábra

Forrás: Monitorul Oficial al României, II., 1990., 81-82.

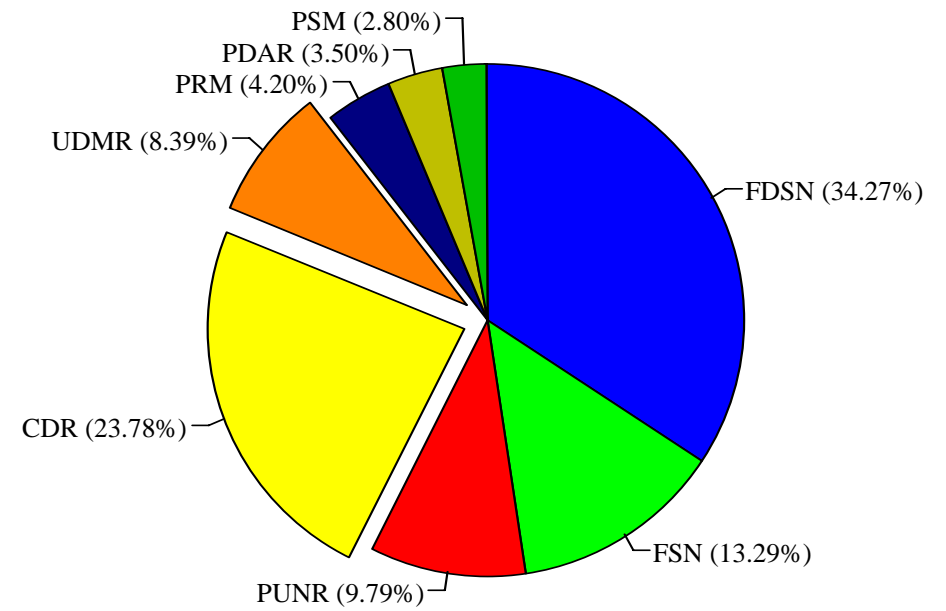
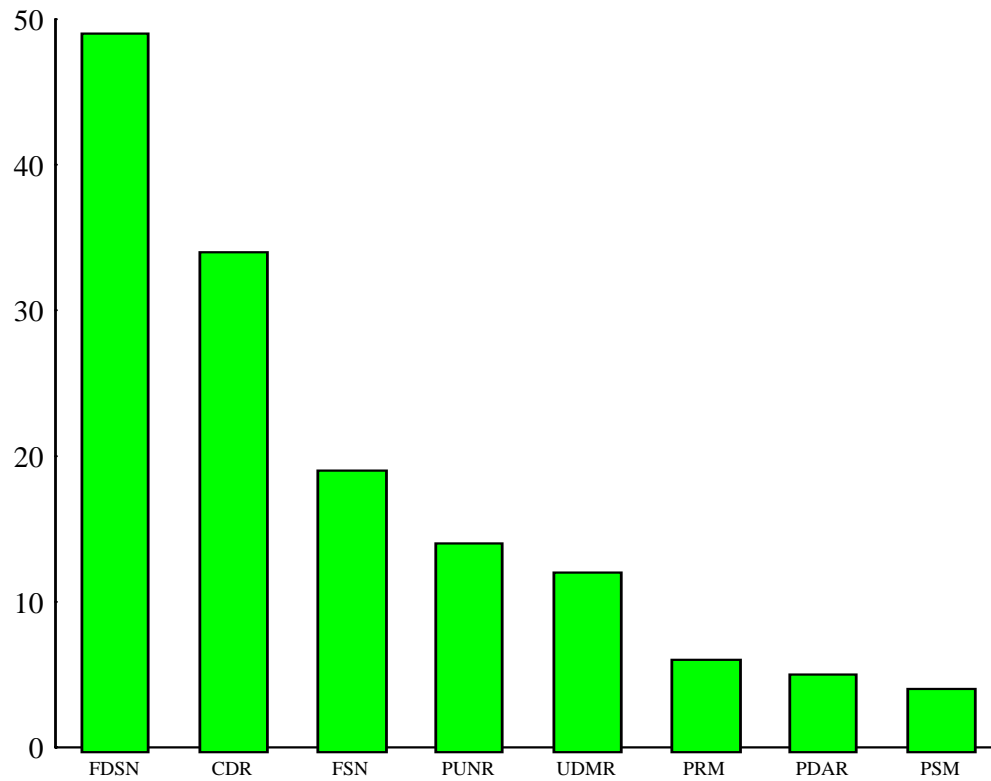
1992 - A képviselőházi mandátumok pártok szerinti megoszlása

3. ábra

Forrás: Monitorul Oficial al României, IV., 1992., 257.

1992 - A szenátusi mandátumok pártok szerinti megoszlása

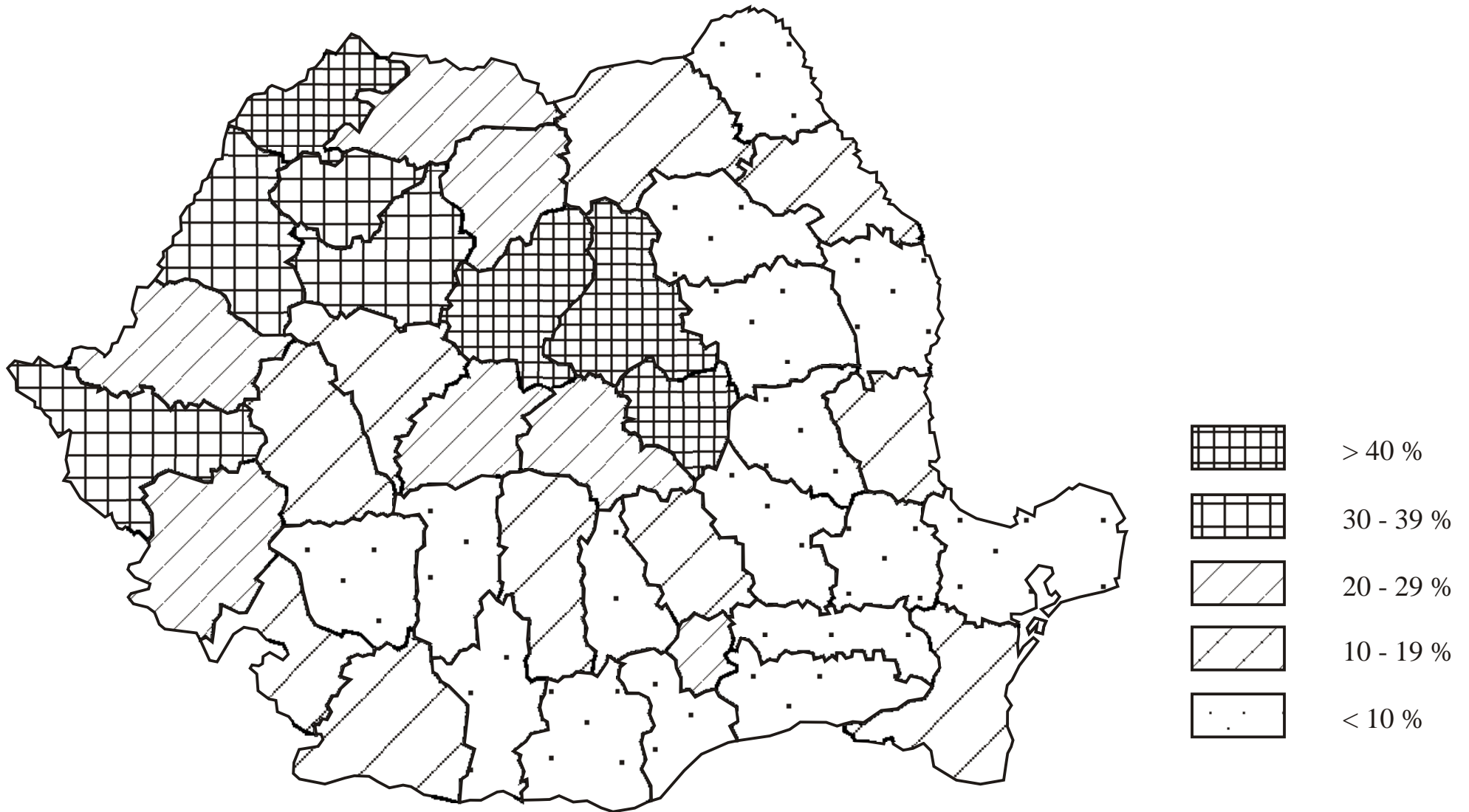

4. ábra

Forrás: Monitorul Oficial al României, IV., 1992., 257.

1990 - Az ellenzéki pártokra leadott szavazatok arányának megyék szerinti bontása
Képviselőház

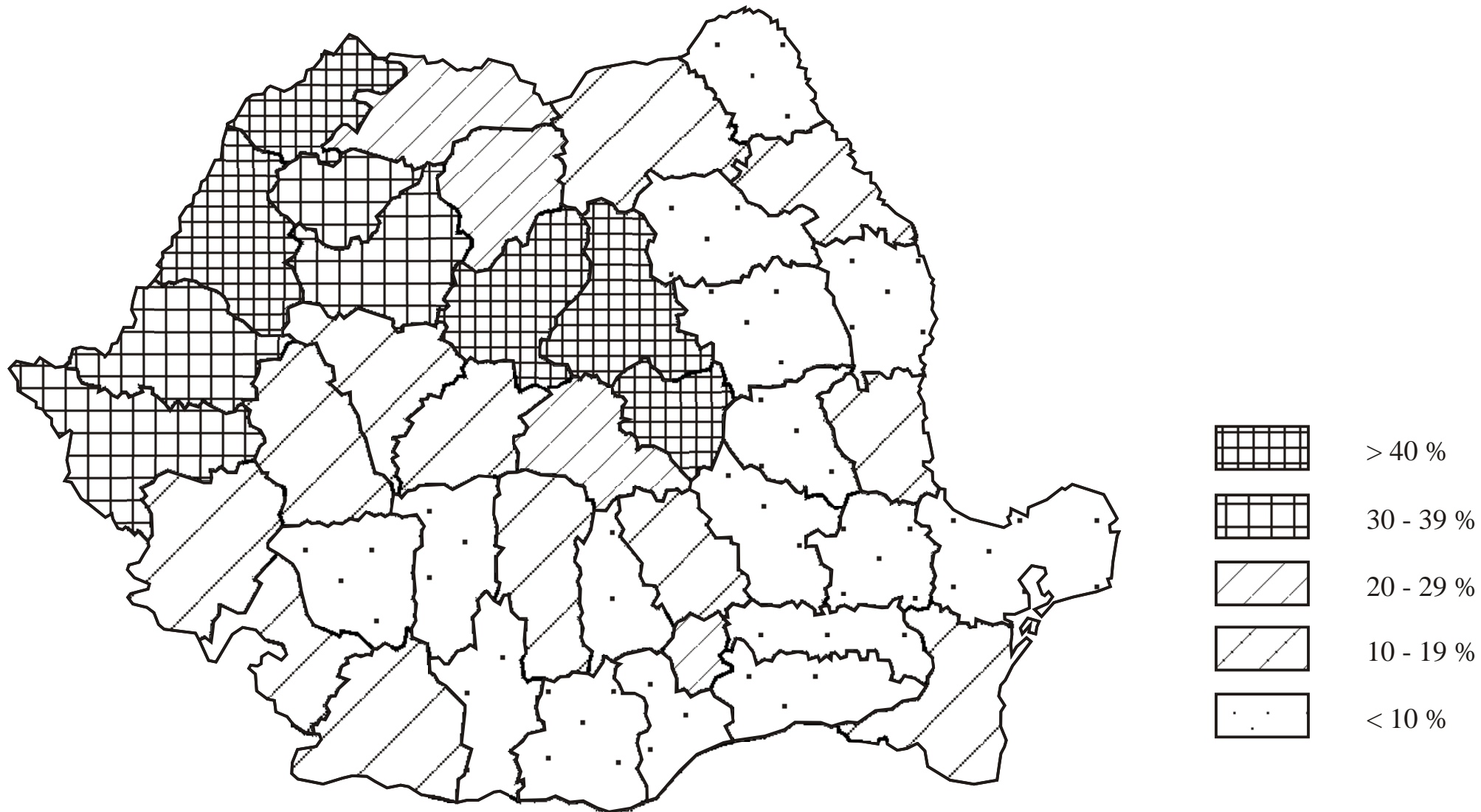
6. ábra

Forrás: Monitorul Oficial al Romaniei, II., 1990., 81-82.

1990 - Az ellenzéki pártokra leadott szavazatok arányának megyék szerinti bontása

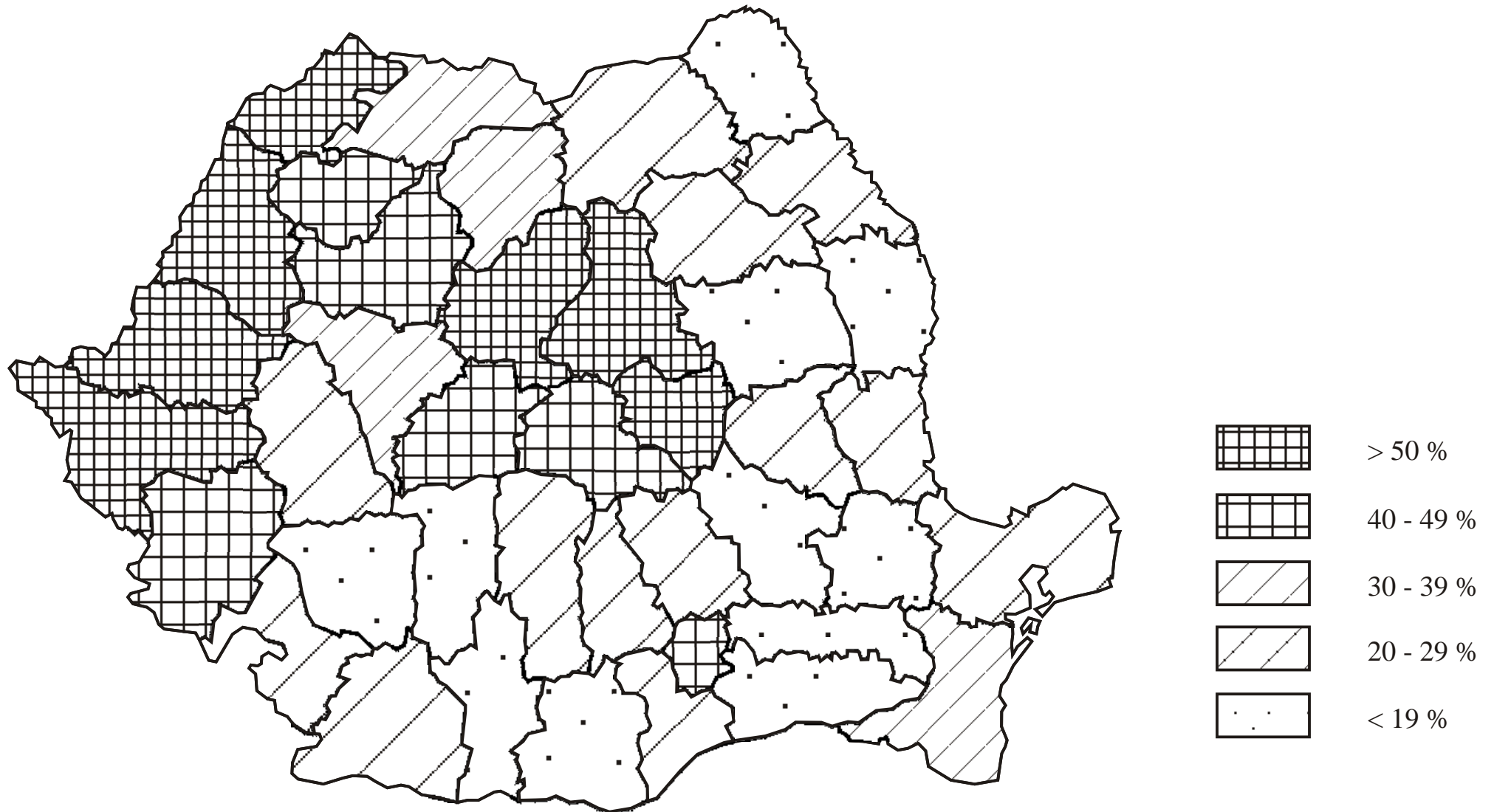
Szenátus

7. ábra

1992 - Az ellenzéki pártokra leadott szavazatok arányának megyék szerinti bontása
Képviselőház

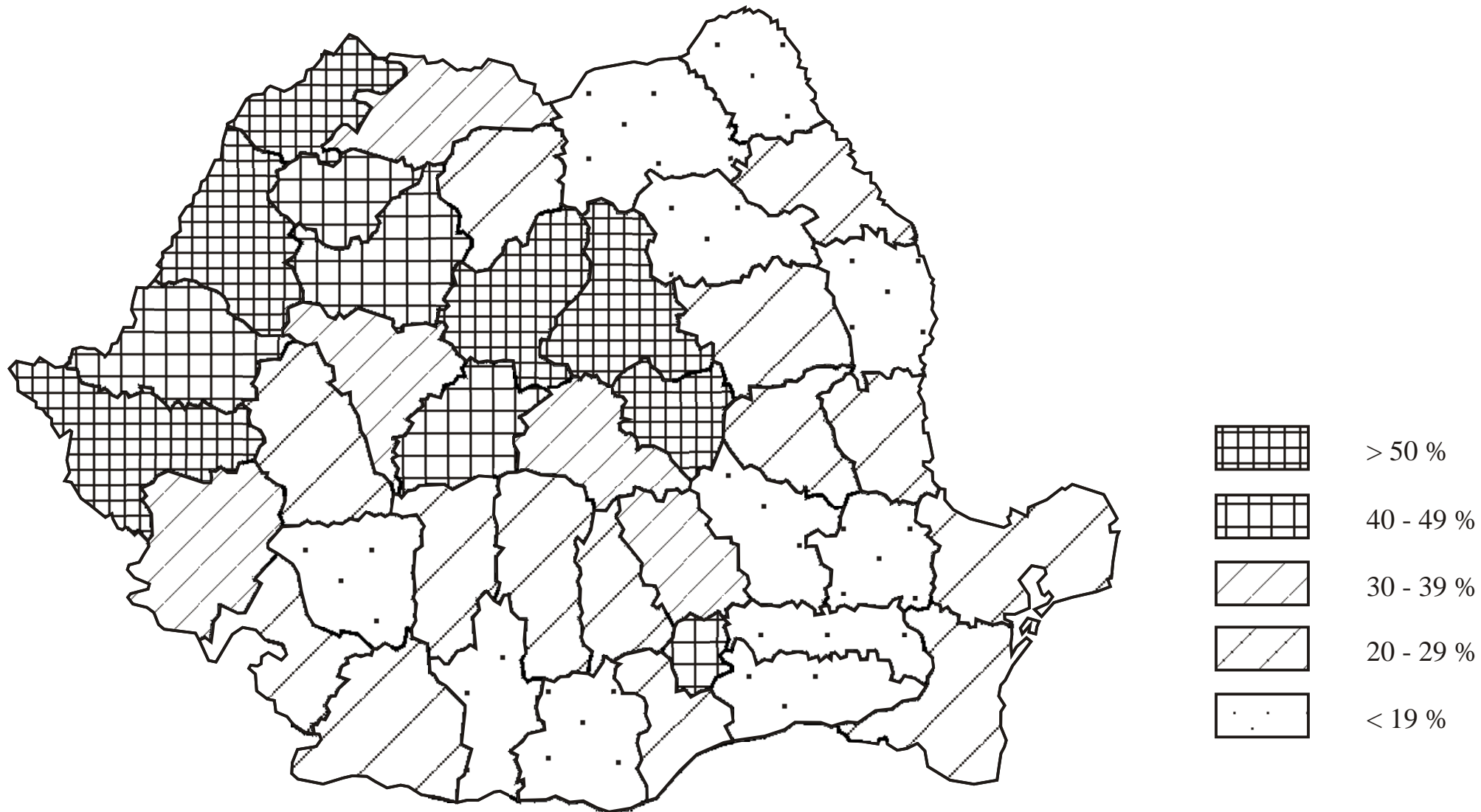

9. ábra

Forrás: Monitorul Oficial al României, IV., 1992., 257.

1992 - Az ellenzéki pártokra leadott szavazatok arányának megyék szerinti bontása

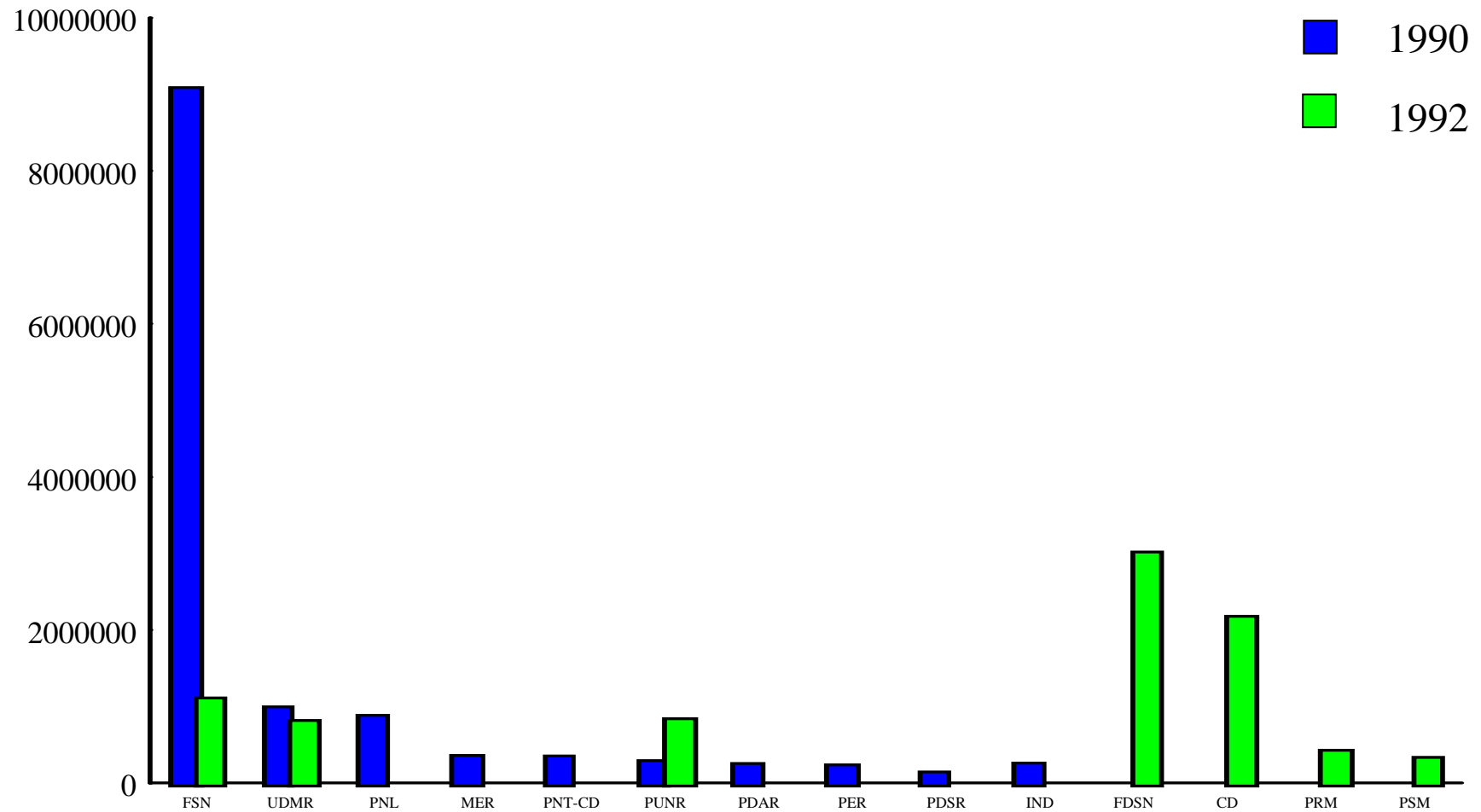
Szenátus

10. ábra

Forrás: Monitorul Oficial al Romaniei, IV., 1992., 257.

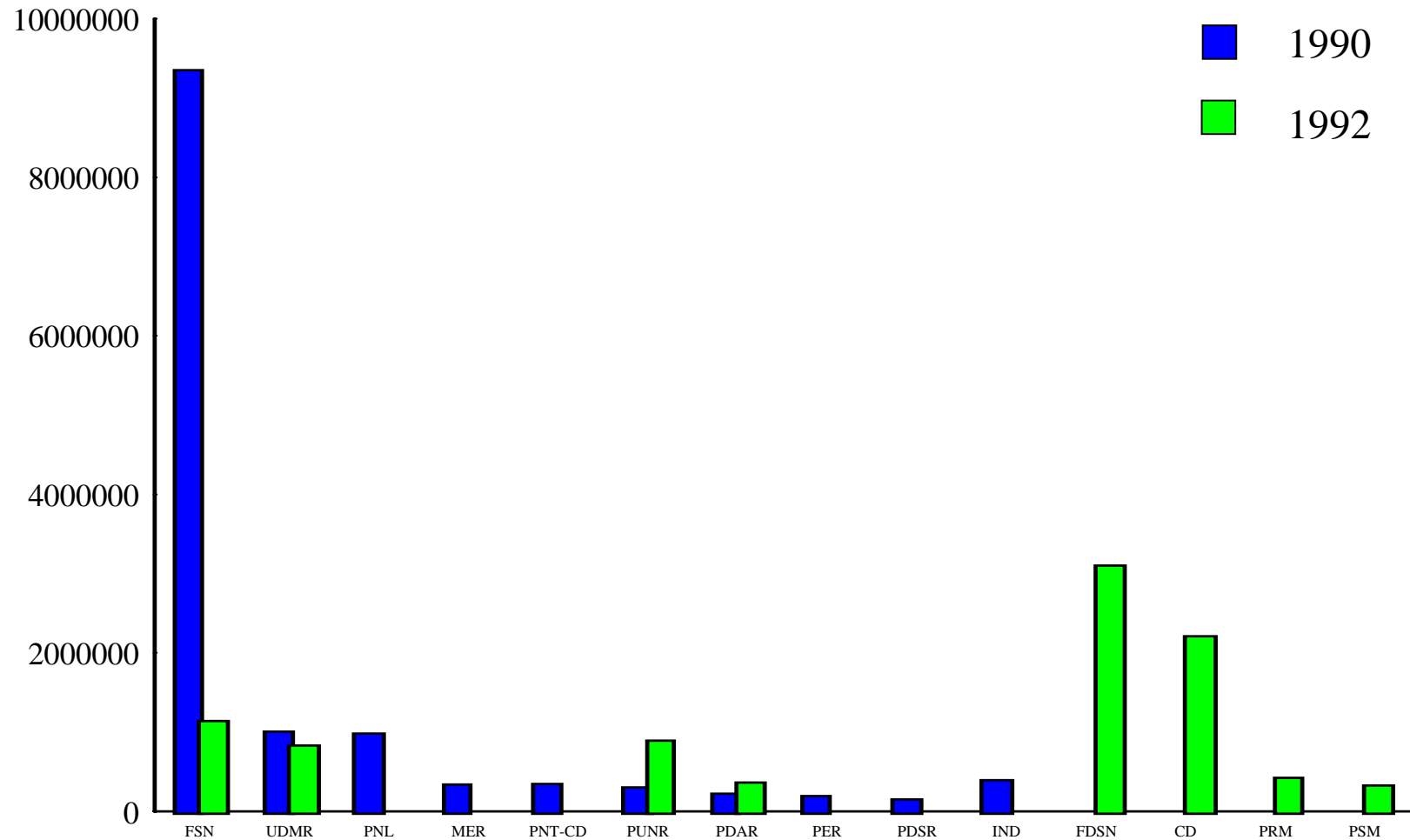
1990/1992 - A képviselőház megválasztásakor leadott szavazatok számának pártok szerinti bontása

11. ábra

Forrás: Monitorul Oficial al României, II., 1990., 81-82.
Monitorul Oficial al României, IV., 1992., 257.

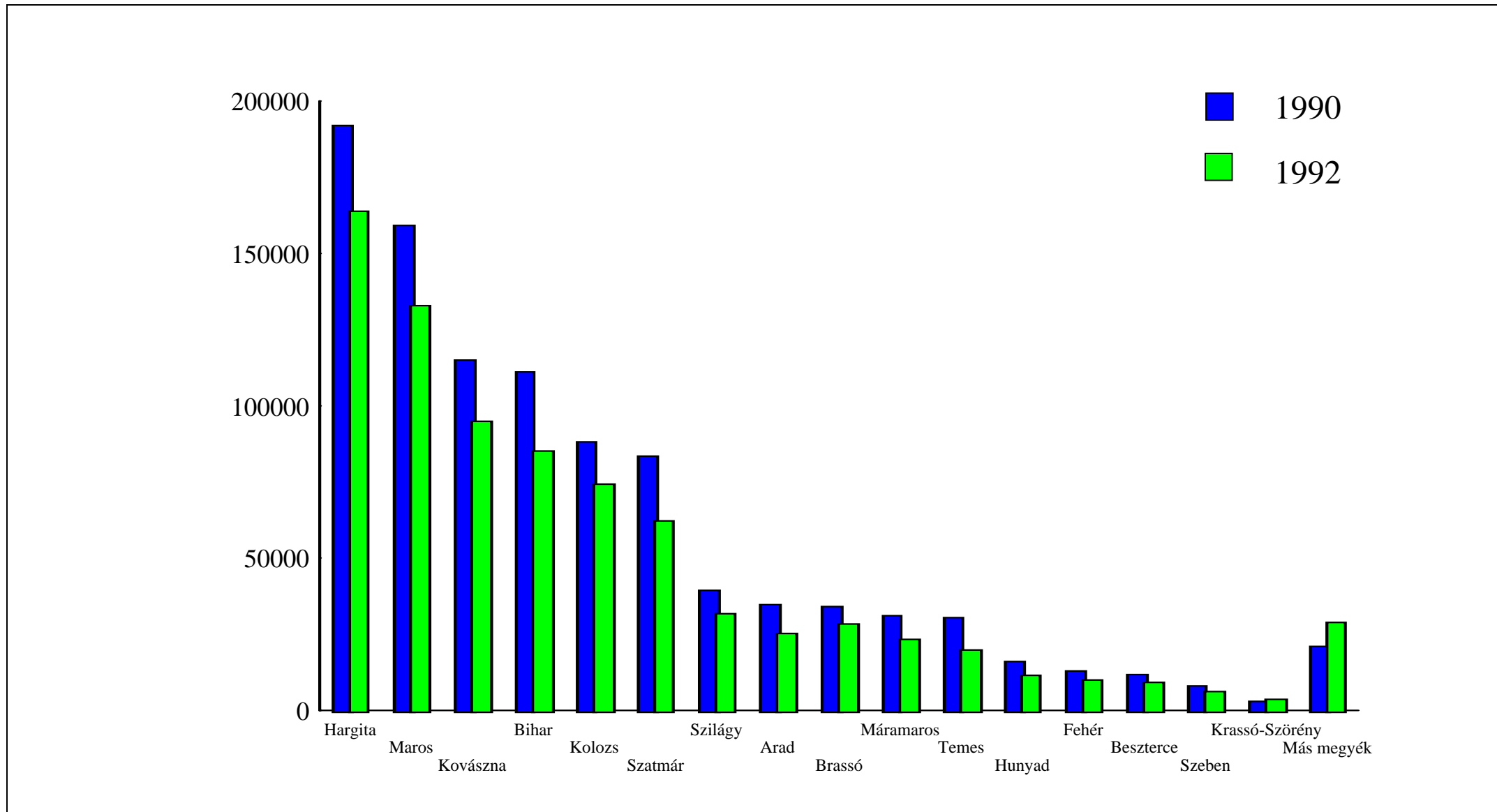
1990/1992 - A szenátus megválasztásakor leadott szavazatok számának pártok szerinti bontása

12. ábra

Forrás: Monitorul Oficial al României, II., 1990., 81-82.
Monitorul Oficial al României, IV., 1992., 257.

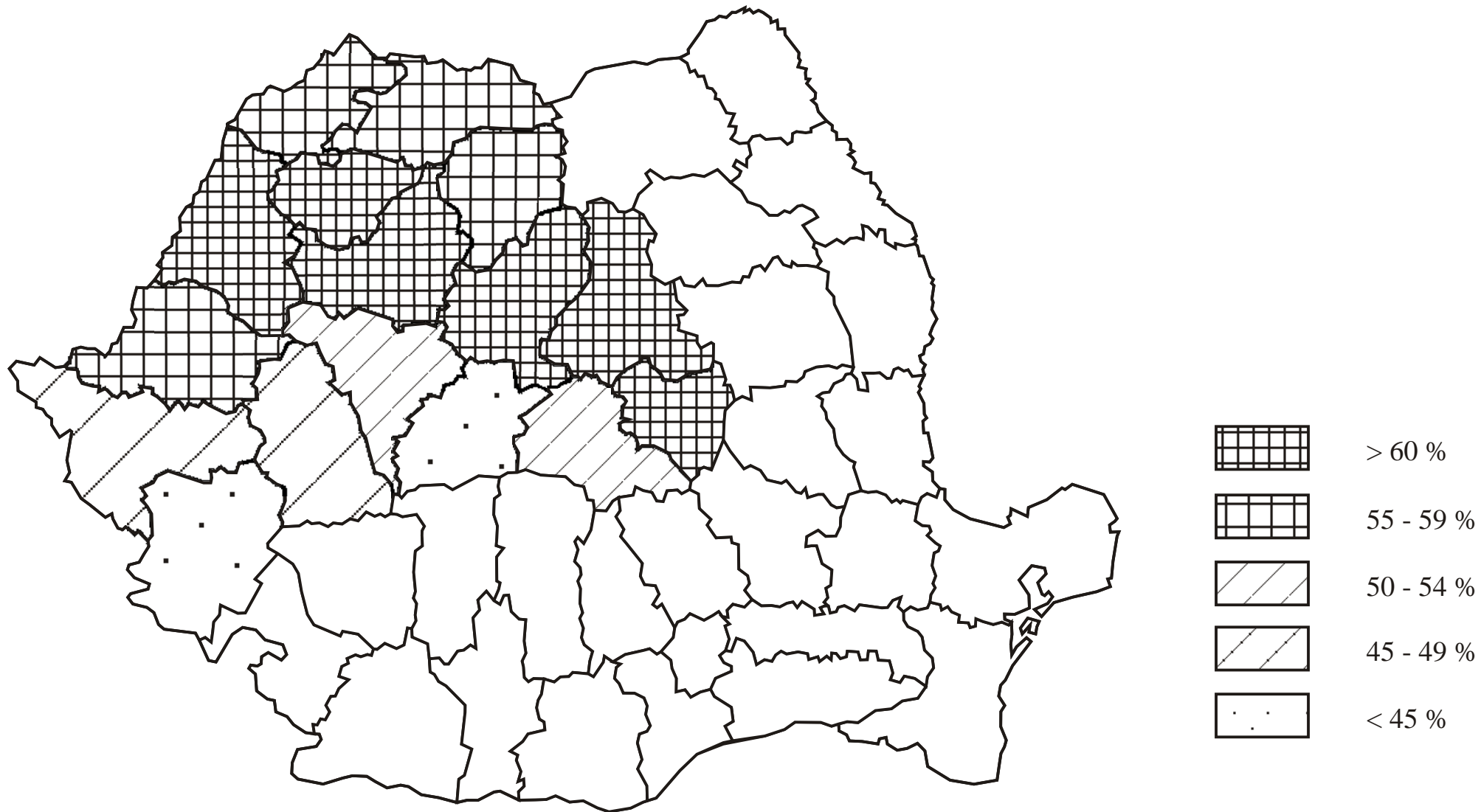
1990/1992 - A képviselőház megválasztásakor az RMDSZ-listára leadott szavazatok számának megyék szerinti bontása

13. ábra

Forrás: Monitorul Oficial al României, II., 1990., 81-82.
Monitorul Oficial al României, IV., 1992., 257.

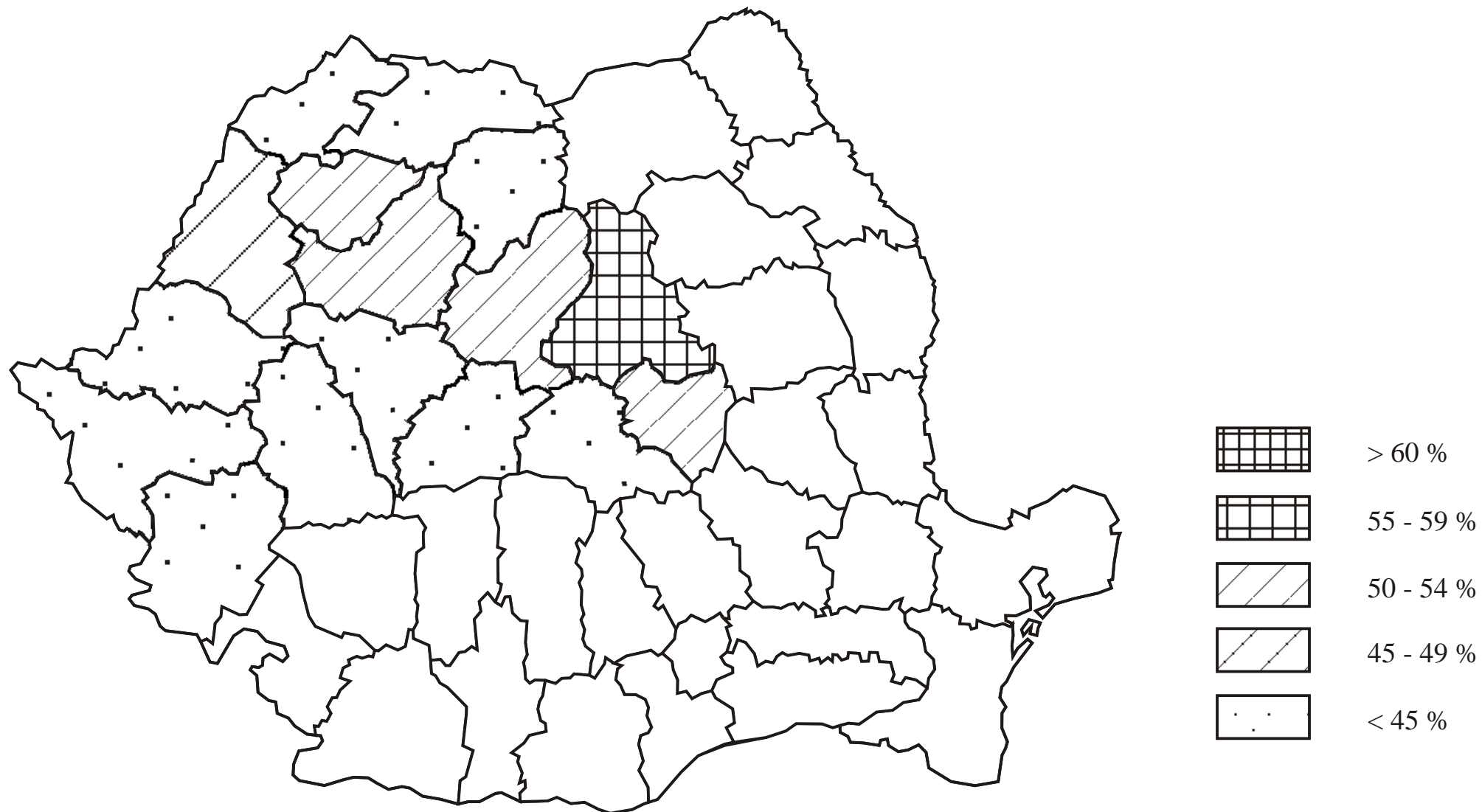
1990 - A képviselôház megválasztásakor a magyar lakosság RMDSZ-listára szavazó arányának megyék szerinti bontása

14. ábra

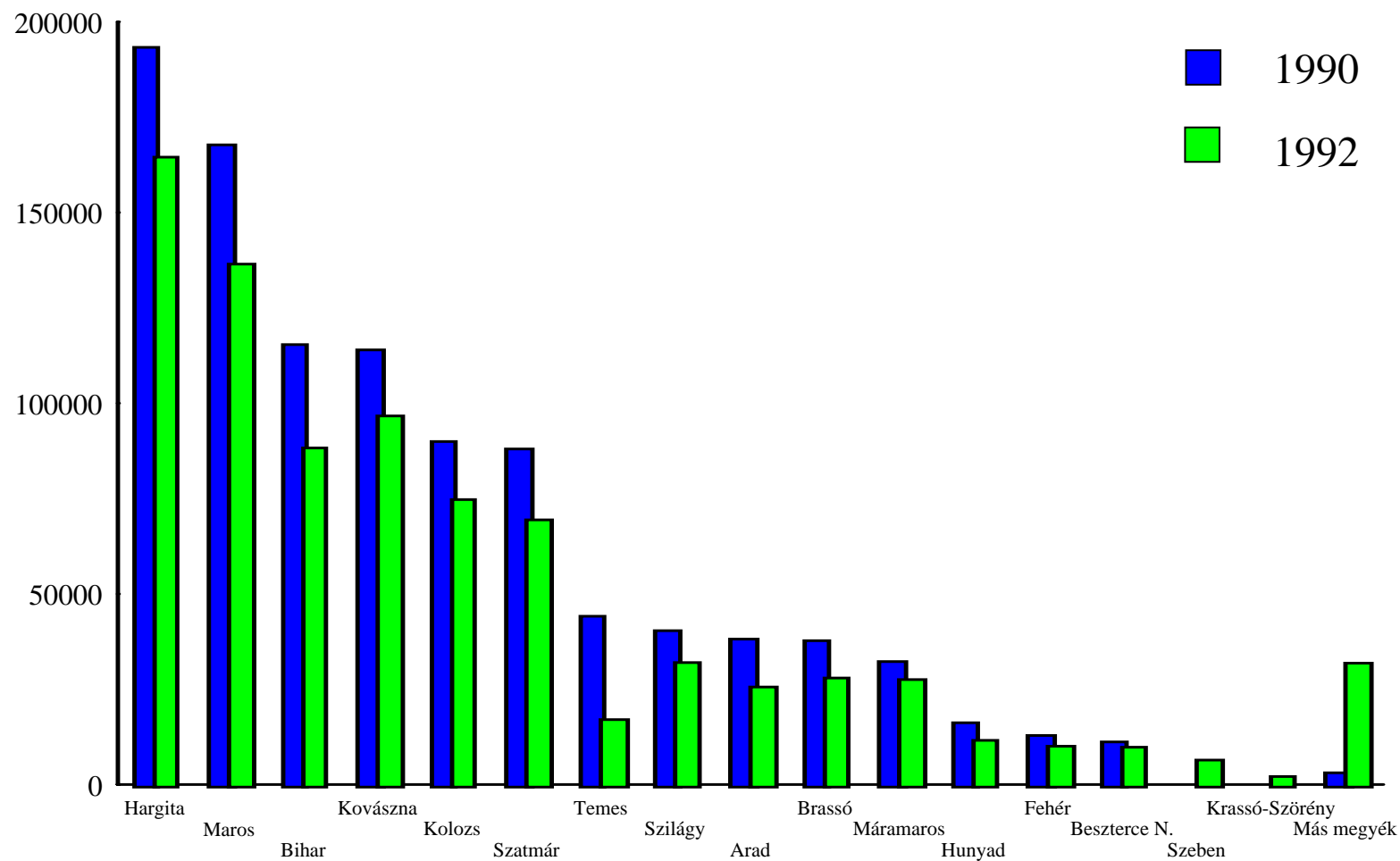

1992 - A képviselôház megválasztásakor a magyar lakosság RMDSZ-listára szavazó arányának megyék szerinti bontása

15. ábra

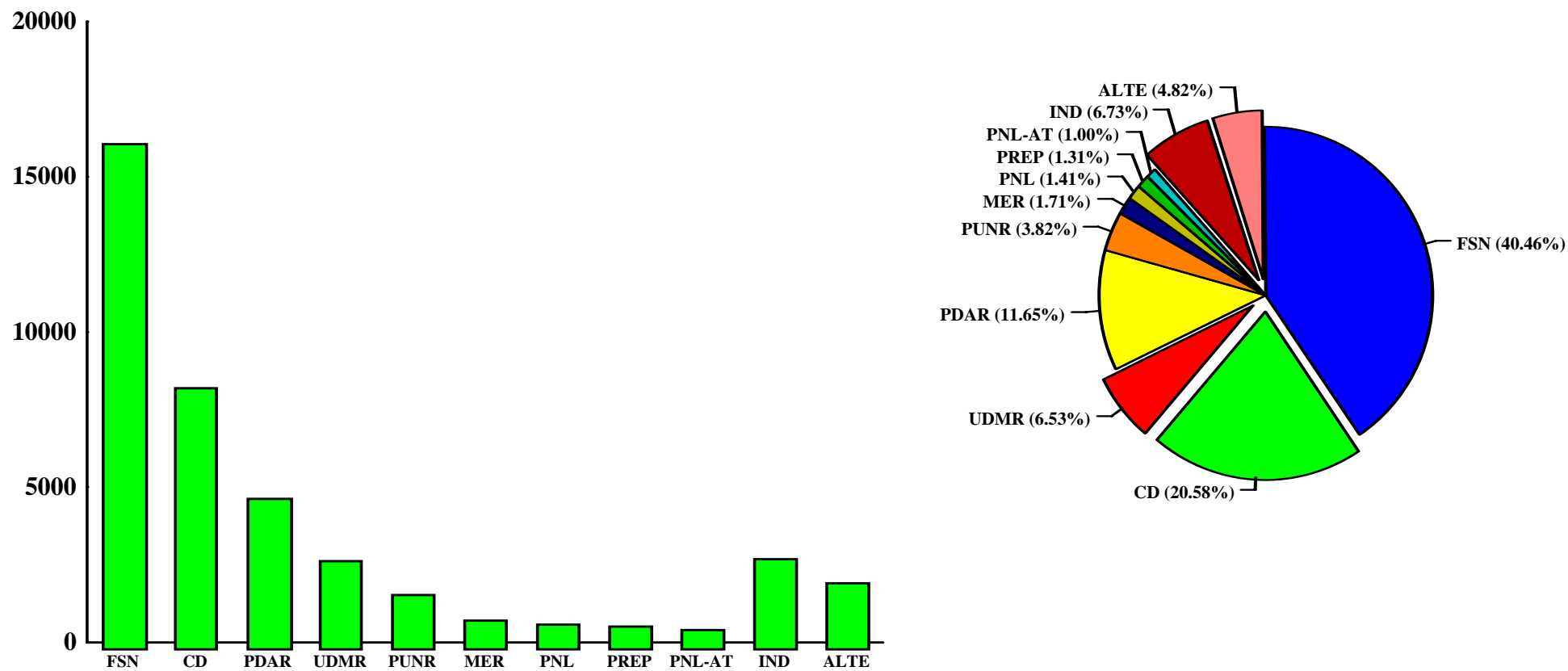
1990/1992 - A szenátus megválasztásakor az RMDSZ-listára leadott szavazatok számának megyék szerinti bontása

16. ábra

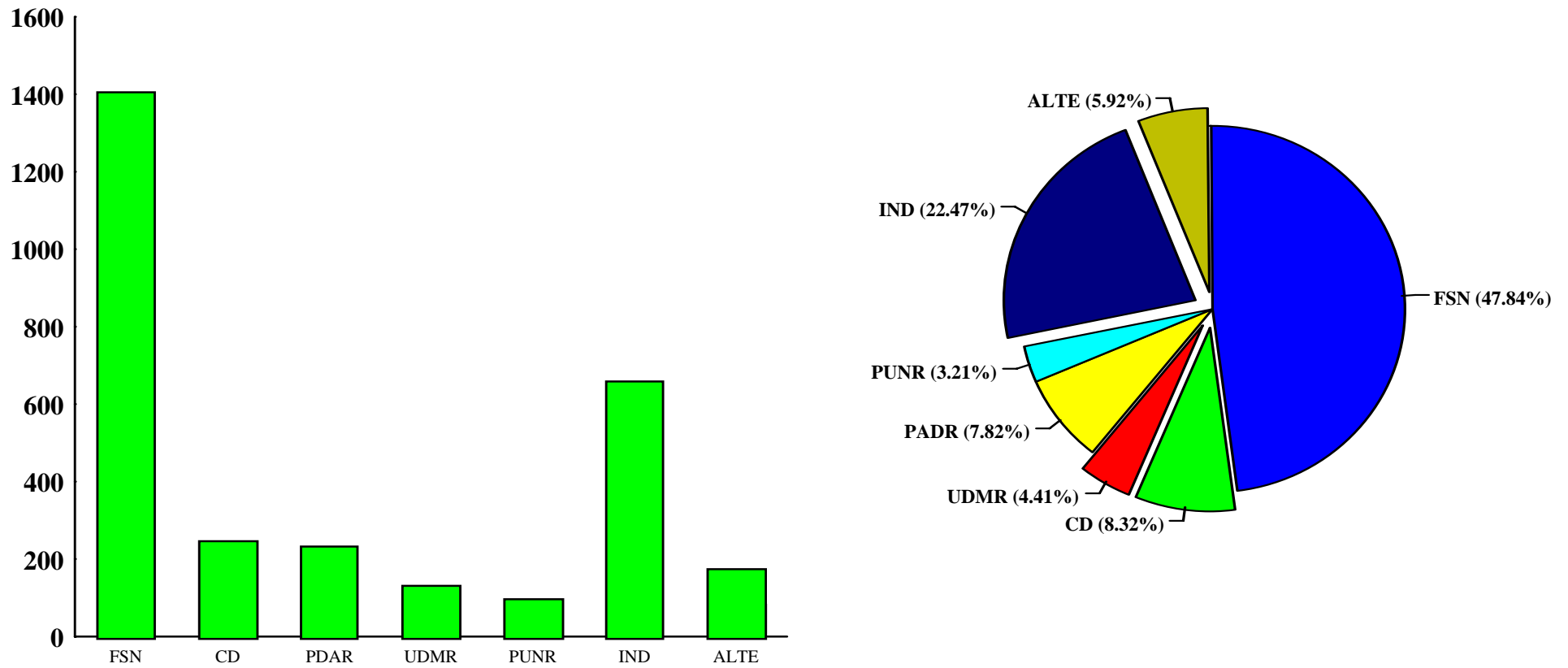
Forrás: Monitorul Oficial al României, II., 1990., 81-82.
Monitorul Oficial al României, IV., 1992., 257.

1992 - A képviselői mandátumok pártok szerinti megoszlása a települési önkormányzatok esetében

17. ábra

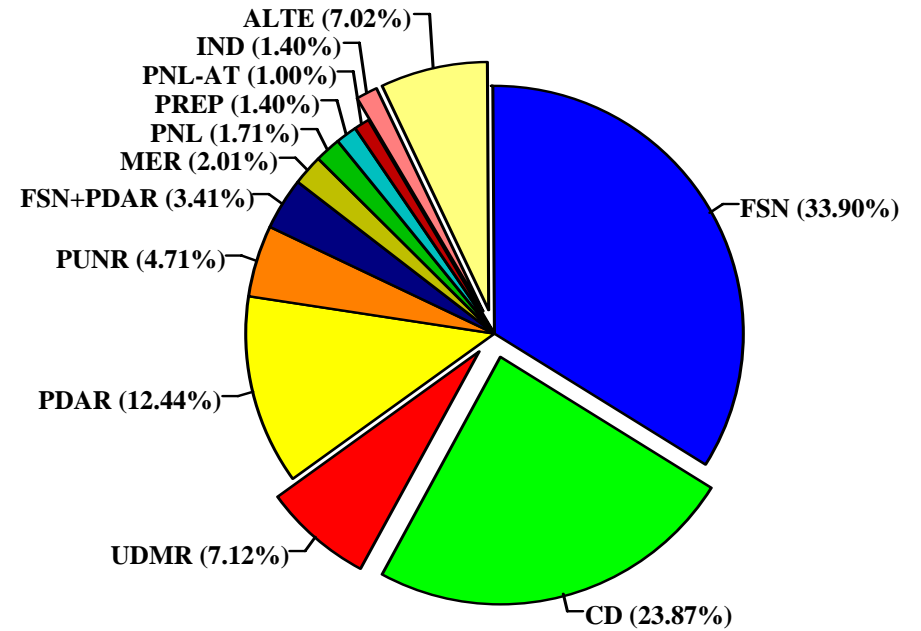
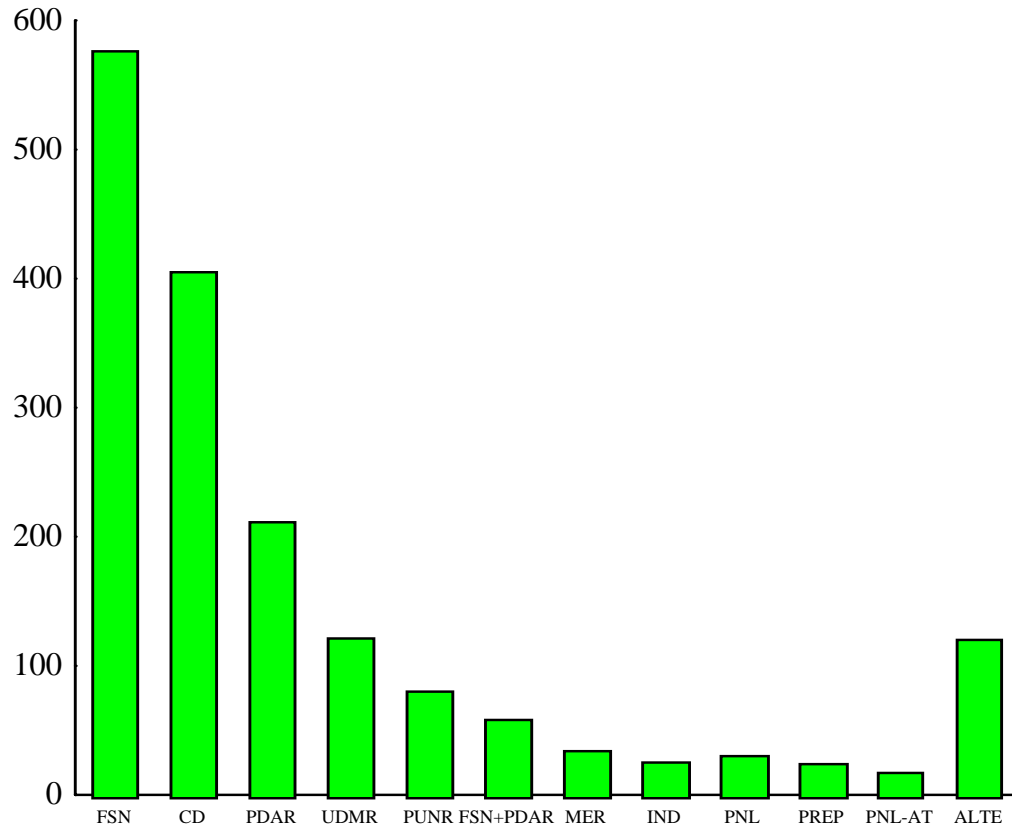
1992 - A polgármesteri mandátumok pártok szerinti megoszlása

18. ábra

Forrás: Monitorul Oficial al României, IV., 1992., 191.

1992 - A képviselői mandátumok pártok szerinti megoszlása a megyei önkormányzatok esetében

19. ábra

